

Skupina na vysoké úrovni pro otázky rovnosti, nediskriminace a rozmanitosti

Podskupina pro údaje o rovnosti

**Pokyny ke shromažďování a využívání
údajů o rovnosti založených na rase nebo etnickém původu**

EVROPSKÁ KOMISE

Generální ředitelství pro spravedlnost a spotřebitele

Ředitelství D – Rovné příležitosti a občanství Unie

Oddělení D1 – Nediskriminace a koordinace romských záležitostí

Evropská komise

B-1049 Brusel

Pokyny ke shromažďování a využívání údajů o rovnosti založených na rase nebo etnickém původu

Komise by ráda vyjádřila svoji vděčnost agentuře FRA za její rozsáhlý přínos při vytváření těchto pokynů, při němž čerpala ze širokých znalostí a odborných zkušeností této agentury.

PDF	ISBN 978-92-76-40974-8	doi:10.2838/845999	DS-01-21-144-CS-N
-----	------------------------	--------------------	-------------------

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2021

© Evropská unie, 2021

Politika opakovaného použití dokumentů Evropské komise se provádí rozhodnutím Komise 2011/833/EU ze dne 12. prosince 2011 o opakovaném použití dokumentů Komise (Úř. věst. L 330, 14.12.2011, s. 39). Není-li uvedeno jinak, je opakované použití tohoto dokumentu povoleno v rámci licence Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znamená, že opakované použití se povoluje za předpokladu, že je řádně uveden zdroj a jakékoli změny.

Pokyny ke shromažďování a využívání údajů o rovnosti založených na rase nebo etnickém původu

Obsah

Preambule.....	7
Souvislosti a účel těchto pokynů.....	8
Potřebnost údajů pro informovaná politická rozhodnutí.....	9
Pojem „rasa nebo etnický původ“	10
Co jsou „údaje o rovnosti“?	11
Účel a struktura těchto pokynů	12
1. Zmapovat stávající zdroje údajů poskytující informace o rase nebo etnickém původu (včetně použitých kategorií a definic, z nichž vycházejí)	15
Odůvodnění.....	15
Pokyny.....	15
Příklady vnitrostátní praxe	16
2. Provést posouzení potřeb (potenciálních) uživatelů údajů členěných dle rasy nebo etnického původu	17
Odůvodnění.....	17
Pokyny.....	18
Příklady vnitrostátní praxe	18
3. Sjednotit definice, klasifikace a kategorizace související s rasou nebo etnickým původem a začlenit údaje o rase nebo etnickém původu do průzkumů na úrovni EU a členských států.....	20
Odůvodnění.....	20
Pokyny.....	21
Příklady vnitrostátní praxe	23
Příklady z přístupů orgánů pro rovné zacházení zaměřené na větší harmonizaci.....	24
4. Shromažďovat a využívat údaje v plném souladu s obecným nařízením EU o ochraně údajů a vnitrostátními pravidly ochrany údajů.....	25
Odůvodnění.....	25
Pokyny.....	25
Příklady vnitrostátní praxe	27
5. (Jak) shromažďovat informace o sebeidentifikaci na základě „rasy nebo etnického původu“	28
Odůvodnění.....	28
Pokyny.....	29
Příklady vnitrostátní praxe	32
Příklady z šetření Agentury pro základní práva (FRA).....	33

6. Využití nepřímých informací při shromažďování údajů o rase nebo etnickém původu (není-li možná sebeidentifikace)	35
Odůvodnění.....	35
Výzvy	36
Pokyny	37
Příklady vnitrostátní praxe	38
7. Shromažďování údajů o zkušenostech s diskriminací na základě etnického původu / rasy v klíčových oblastech života.....	38
Odůvodnění.....	39
Pokyny	39
Příklady vnitrostátní praxe	41
Příklady z šetření agentury FRA	42
8. Poskytovat dostatečné rozpočtové prostředky pro pravidelné průzkumy shromažďující údaje o rovnosti na základě rasy / etnického původu, zejména není-li možné shromažďování správních údajů	43
Odůvodnění.....	43
Pokyny	44
Příklady vnitrostátní praxe	44
Další etická hlediska shromažďování údajů založených na rase nebo etnickém původu.....	45

Preambule

„Evropská unie odmítá teorie, které se pokoušejí určit existenci rozdílných lidských ras. Používání výrazu „rasa“ neznamená přijetí takových teorií“¹.

Rasa / rasový původ a/nebo etnický původ jsou **sociální konstrukty** a jako takové představují chabé zastoupení genetické rozmanitosti lidstva². Ačkoliv někteří jednotlivci se mohou sami identifikovat jako „bílí“ či „černí“, rasismus a rasová nebo etnická diskriminace jsou často formovány tím, jak společnost jednotlivce rozděluje do kategorií z hlediska příslušnosti k rase.

Představy o rase / rasovém původu jsou lidem často připisovány či vnucovány a jednotlivci nebo skupiny mohou být druhými vnímáni na základě rasy způsobu, které negativně ovlivňují jejich prožívání a to, jak je s nimi zacházeno. Sociální konstrukt rasy / rasového původu se liší od způsobu, jak lidé sami sebe identifikují, ačkoliv se s ním může překrývat, přičemž tento způsob může být mnohem různorodější a složitější³.

[UN Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses related to Ethnicity](#) (Zásady a doporučení OSN pro sčítání lidu, domů a bytů týkající se etnického původu) (odst. 4.184) definují etnický původ široce, jako koncept „založený na sdíleném chápání historie a územního původu (regionálního a národního) etnické skupiny nebo komunity, jakož i na kulturních charakteristikách, jako jsou jazyk nebo náboženství. Chápání etnického původu nebo názory na něj ze strany respondentů, povědomí o jejich rodinném původu, počet generací žijících v dané zemi a délka doby uplynulé od přistěhování představují možné faktory, které ovlivňují uvádění etnického původu při sčítání lidu. Etnický původ je vícerozměrný a jde spíše o proces než o statický pojem, a proto by klasifikaci etnického původu měly být poskytovány pohyblivé hranice.“

[Rámcové rozhodnutí EU o rasismu a xenofobii](#) stanoví, že „původ“ „... je třeba chápat tak, že se vztahuje především na osoby nebo skupiny osob, které jsou potomky osob, které bylo možné rozpoznat podle určitých charakteristických znaků (jako je rasa nebo barva pleti), i když ne všechny tyto znaky se musí stále ještě vyskytovat“.

V souladu s použitelnými právními předpisy EU⁴ tyto pokyny hovoří o „rase nebo etnickém původu“ s ohledem na to, že jsou:

- příčinou diskriminace.

Jednotně s praxí zavedenou některými zeměmi a členskými státy EU – které používají kategorii „rasa nebo etnický původ“ pro statistické účely, a to rovněž s cílem upozornit na diskriminaci a nerovnost – , tyto pokyny dále pojem „rasa nebo etnický původ“ uvádějí jako:

¹ [Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ](#) (6). Viz také [Akční plán EU proti rasismu na období 2020–2025](#), s. 1.

² Viz: Yudell, M. et al. (2016), „[Taking race out of human genetics](#)“ (Vynětí rasy z lidské genetiky), *Science*, č. 351, vyd. 6273, s. 564–565. A: Zacková, N. (2018), „[Social Construction and Racial Identities](#)“ (Sociální konstrukce a rasové identity), in: Zacková, N., *Philosophy of Race. Palgrave Philosophy Today*. Palgrave Macmillan, Cham.

³ Vláška Ontario (2018), [Data Standards for the Identification and Monitoring of Systemic Racism](#) (Normy upravující údaje pro identifikaci a sledování systémového rasismu). Anti-Racism Data Standards (Normy upravující údaje pro potírání rasismu) – nařízení 897/2018.

⁴ [Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ](#) („směrnice o rasové rovnosti“), jakož i článek 10 a článek 19 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU).

- obecnou statistickou (analytickou) kategorii, která umožňuje členění veškerých údajů za účelem posouzení stavu rovnosti ve společnosti,
- hledisko sebeidentifikace osoby a vazby k etnické příslušnosti, tedy jako osobní charakteristiku.

Tvůrci právních předpisů a politik potřebují za účelem provádění informovaných politických rozhodnutí, která mají potírat diskriminaci a podporovat rovné zacházení, údaje o sociálních postojích lidí a zkušenostech s rasismem a diskriminací na základě rasy nebo etnického původu.

Avšak zavedení kategorií jako „rasa nebo etnický původ“ do úředních statistik přináší riziko, že toto kategorizování bude společensky reprodukováno a využíváno k nesprávnému nálepkování lidí⁵. To může mít pro členy určitých sociálních skupin negativní důsledky, vycházející z předpojatých (potenciálně stereotypních) názorových systémů, které tato sociální kategorizace může podporovat⁶.

Aby bylo možné tento problém řešit, použití statistických (analytických) kategorií pro jakékoli shromažďování údajů nebo pro účely členění údajů by se mělo vždy řídit prvořadou, na lidských právech založenou zásadou *nepůsobit škodu*, jak k tomu vyzval Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva ve svém dokumentu [Human Rights-based Approach to Data](#) (Přístup k údajům založený na lidských právech).

Nepůsobit škodu znamená, že **žádná činnost shromažďování údajů by neměla vytvářet nebo posilovat stávající diskriminaci, předsudky či stereotypy** a že shromážděné údaje by měly být používány ku prospěchu skupin, které popisují, a společnosti jako celku.

Tyto pokyny v souladu s uvedeným uznávají a znovu zdůrazňují přístup k údajům podle Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva založený na lidských právech a soubor zásad tohoto úřadu týkající se účasti, členění údajů, sebeidentifikace, transparentnosti, soukromí a odpovědnosti⁷.

Souvislosti a účel těchto pokynů

Údaje o rovnosti jsou klíčové pro posouzení situace národnostních menšin a jiných rasializovaných skupin a tím pro účinný boj proti rasismu a strukturálním nerovnostem⁸. Údaje zviditelňují povahu a rozsah diskriminace a nerovnosti⁹ a poskytují základ pro tvorbu politik založenou na důkazech.

⁵ V tomto ohledu je třeba vzít na vědomí dva body: a) použití jazyka není možné omezit na informované komunikující osoby ve společnosti a b) vědomé záměry komunikujících osob nejsou jediné faktory utvářející sociální význam pojmu nebo kategorie.

⁶ Libermanová, Z et. al. (2017), „[The origins of social categorization](#)“ (Počátky sociální kategorizace), *Trends in Cognitive Sciences*, č. 21, vyd. 7, s. 556–568.

⁷ Nicméně by neměl existovat plošný zákaz zveřejňování údajů, které mohou určité skupiny představovat v negativním světle, pokud to souvisí s praktikami, které odporují lidské důstojnosti a lidským právům. Například zveřejnění údajů o mrzačení ženských pohlavních orgánů (FGM) by bylo možné chápat jako posilování stávajících stereotypů ohledně určitých skupin, v nichž tato praktika probíhá, také to však slouží ku prospěchu společnosti a práv postižených žen a dívek. Je třeba, aby subjekty shromažďující údaje a ostatní příslušné zúčastněné subjekty při představování a výkladu těchto údajů jednaly odpovědně.

⁸ [Doporučení Rady o rovnosti, začlenění a účasti Romů](#) definuje systémovou a strukturální diskriminaci jako „zjevnou diskriminaci, která se projevuje v podobě nerovností způsobených právními předpisy, politikami a postupy, a to nikoli záměrně, ale v důsledku řady institucionálních faktorů při přípravě, provádění a přezkumu právních předpisů, politik a postupů“ (s. 20).

⁹ FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#) (Rovnost v EU 20 let od začátku provádění směrnic o rovnosti). Stanovisko. Úřad pro publikace, Lucemburk.

Statistiky o rovnosti, jsou-li shromažďovány pravidelně a systematicky, členskými státy umožňují hodnotit řádné uplatňování antidiskriminačních právních předpisů, sledovat dodržování lidskoprávních závazků a mít přehled o pokroku v dosahování cílů směřujících k rovnosti – jak stanoví nástroje EU pro ekonomickou správu, například [evropský semestr](#) nebo globální agendy, například [Agendy OSN pro udržitelný rozvoj 2030](#).

Dosud pouze několik zemí provozuje komplexní systémy nebo uplatňuje koordinovaný přístup ke shromažďování a využívání údajů o rovnosti, které by odhalily nerovnosti založené na rase nebo etnickém původu. Jsou-li tato data k dispozici, často nejsou aktuální nebo nejsou srovnatelná v čase a mezi zeměpisnými oblastmi; častokrát mají omezený rozsah a také nejsou transparentně veřejně dostupná.

Skupina na vysoké úrovni EU pro otázky nediskriminace, rovnosti a rozmanitosti tyto skutečnosti bere na vědomí a v roce 2018 zřídila podskupinu pro údaje o rovnosti (dále jen „podskupina“), s cílem podporovat členské státy v úsilí zlepšit shromažďování a využívání údajů o rovnosti. Agentuře EU pro základní práva (FRA) uložila, aby práci podskupiny napomáhala, a to v souladu s mandátem agentury vytvářet metody a normy ke zlepšování srovnatelnosti, objektivnosti a spolehlivosti údajů o rovnosti na úrovni Evropy¹⁰.

Podskupina k dnešnímu dni vytvořila:

- soubor [nezávazných pokynů ke shromažďování a využívání údajů o rovnosti](#),
- [přehled slibných postupů pro shromažďování údajů o rovnosti](#) prováděných na vnitrostátní úrovni,
- [diagnostický nástroj pro mapování](#) za účelem pomoci členskými státy zmapovat existující zdroje údajů o nerovnosti a nalézt jejich nedostatky.

V roce 2020 byl mandát podskupiny prodloužen do roku 2025, a to s cílem podpořit úsilí Evropské komise zavést konzistentní přístup ke shromažďování údajů o rovnosti, co se týká údajů členěných dle rasy nebo etnického původu. Aby tento cíl naplnila, podskupina souhlasila s tím, že pro členské státy vytvoří praktické pokyny pro lepší shromažďování údajů členěných dle rasy nebo etnického původu.

Potřebnost údajů pro informovaná politická rozhodnutí

„Cílem by mělo být, aby členské státy při plném respektování svého vnitrostátního kontextu pokračily směrem ke sběru údajů rozčleněných podle rasového nebo etnického původu s cílem zachytit jak subjektivní zkušenosti s diskriminací a viktimizací, tak strukturální aspekty rasismu a diskriminace. Tyto údaje by měly být komplexní, spolehlivé, pravidelné a včasné; měly by být začleňovány do průzkumů na úrovni EU a členských států; a měly by též být reprezentativní a srovnatelné.“ [Akční plán EU proti rasismu na období 2020–2025](#), s. 16.

EU v roce 2020 podnikla rozhodné kroky k celostnějšímu přístupu k řešení rasismu, xenofobie a související nesnášenlivosti a přijala svůj vůbec první [Akční plán EU proti rasismu na období 2020–2025](#). Tento plán se zabývá individuálními i strukturálními (institucionalizovanými) formami rasismu a stanoví řadu konkrétních opatření pro získávání „správných údajů pro informovaná politická

¹⁰[Nařízení Rady \(ES\) č. 168/2007 ze dne 15. února 2007 o zřízení Agentury Evropské unie pro základní práva \(Úř. věst. L 53, 22.2.2007\).](#)

rozhodnutí“. Žádá provedení významnějšího kroku směrem k novému přístupu ke sběru údajů o rovnosti a členské státy vyzývá, aby zlepšovaly sběr údajů členěných dle rasy nebo etnického původu.

Uvedené je v souladu s [Durban Declaration and Programme of Action](#) (Durbanská deklarace a akční program), které naléhavě vyzývají státy, aby „*shromažďovaly, sestavovaly, analyzovaly, šířily a zveřejňovaly spolehlivé statistické údaje na celostátní i místní úrovni a provedly všechna další související opatření nezbytná k pravidelnému hodnocení situace jednotlivců a skupin jednotlivců, kteří jsou oběťmi rasismu, rasové diskriminace, xenofobie a související nesnášenlivosti*“.

Potřebu údajů o etnickém původu rovněž uvedl Evropský účetní dvůr – ve své zvláštní zprávě za rok 2016 [Politické iniciativy EU a finanční podpora v oblasti romské integrace](#), v níž vyzval Komisi, aby ve spolupráci s členskými státy vypracovala společnou metodiku a vyzvala je ke shromažďování statistických údajů o etnickém původu.

Pandemie COVID-19 měla značný dopad na rovnost po celém světě: osoby dosud nejvíce ohrožené diskriminací a nerovností (jako jsou starší lidé, osoby se zdravotním postižením, členové národnostních menšin, Romové a Travelleri, osoby bez domova nebo žijící v přeplněných obydlích) byly a jsou v daleko větším nebezpečí, že virem onemocní nebo na něj zemřou¹¹.

Nicméně ve většině zemí EU nebylo možné oficiálně dostupné zdravotní statistiky o pandemii COVID-19 (plně) rozčlenit dle rasy nebo etnického původu. To mělo neblahý vliv na účinnost ochranných opatření majících za cíl omezit šíření viru, jakož i na informační a prevenční kampaně zaměřené na lidi a skupiny více ohrožené nadměrnou expozicí viru.

Pojem „rasa nebo etnický původ“

Podle Farkasové¹² „*jsou rasa, etnický a národnostní původ proměnlivé skutečnosti sestávající ze státní příslušnosti, barvy pleti, původu, menšinového náboženství, menšinového jazyka, menšinové kultury a tradic. Spolu s postavením cizince a přistěhovalce tyto charakteristiky představují nejčastější nepřímé ukazatele rasy nebo etnického původu – což se nejzřetelněji potvrzuje v rámci shromažďování údajů o nerovnostech, které je na těchto nepřímých údajích zcela založeno*“. Navíc se tyto sociální kategorie uznávají za vnitřně propojené, ačkoliv ne jasně rozlišované v právních předpisech. Je tudíž třeba pečlivé analýzy, s jejíž pomocí se určí, zda se diskriminace zakládá na rase nebo etnickém původu či na dílčím prvku jednoho z těchto pojmů, například menšinovém náboženství¹³.

Několik příkladů judikatury týkající se například Romů rozšiřuje výklad etnické diskriminace tak, že se dále bere v úvahu sociální marginalizace a územní segregace¹⁴. Kromě toho jsou přistěhovalci a potomci přistěhovalců rozeznáváni na základě kategorií, které vypovídají o jejich postavení jakožto

¹¹ Agentura FRA vydávala v letech 2020 a 2021 pravidelné zprávy na téma [Fundamental rights implications of COVID-19](#) (Dopady pandemie COVID-19 na základní práva).

¹² Farkasová, L. (2017), [The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#) (Význam rasy nebo etnického původu v právních předpisech EU: mezi stereotypy a identitami), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2017, s. 8.

¹³ Farkasová, L. (2017), [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#) (Analýza a srovnávací přehled postupů shromažďování údajů o rovnosti v Evropské unii: shromažďování údajů v oblasti etnického původu), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2017, s. 9.

¹⁴ D. H. a ostatní v. Česká republika, stížnost č. 57325/00, rozsudek Velkého senátu ze dne 13. listopadu 2007, a Yordanova a ostatní v. Bulharsko, stížnost č. 25446/06, rozsudek ze dne 5. června 2012 (viz Farkasová, 2017, s. 9 a násl.).

přistěhovalců – jako je (vícenásobné) občanství, země původu, země původu rodičů, rok přistěhování a jazyk, kterým hovoří doma. Tyto kategorie se u přistěhovalců a potomků přistěhovalců běžně využívají jako nepřímé ukazatele pro etnický původ v zemích, kde shromažďování tzv. „etnických statistik“ zakazuje zákon.

Pokud jde o zkušenosti s diskriminací, stávají se důležitými otázky, jak druzí (ti, kdo diskriminují) vnímají – na základě vnímaných vnějších znaků – ostatní. Přičítání znaků prováděné druhými nutně nemusí souviset se sebeidentifikací osoby. Jak uvádí Farkasová, „*diskriminace na základě rasy a etnického původu se zřídka objevuje jako reakce na sebeidentifikaci jednotlivce jakožto náležejícího k určité rase nebo etnické skupině či jako jejich člena. Procesy jako například přičítání nebo připisování, odlišování, zařazování do skupin a stereotypizace vytvářejí, ustavují nebo vnucují rasu či etnický původ. Rasa nebo etnická identita nemusejí odpovídat té, kterou vnímá nebo předpokládá třetí strana. Identita je fluidní a může se v průběhu času měnit. Toto však nutně nemusí mít vliv na to, jak je osoba vnímána. Představa o rase a etnickém původu může být rovněž vnucována zevnitř komunit a potlačovat průnikové identity a odlišné zájmy*“.¹⁵

Nadto identita jedince zahrnuje vícero protínajících se charakteristik, které je třeba rozeznávat; nejen rasu nebo etnický původ, ale také pohlaví, věk, sexuální orientaci, postižení/schopnosti a další osobnostní rysy¹⁶.

Pro více informací o teoretickém a právním rámci definice rasy a etnického původu viz zprávu Komise [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the field of ethnicity in the EU](#) (Analýza a srovnávací přehled postupů shromažďování údajů o rovnosti v oblasti etnického původu v EU).

Co jsou „údaje o rovnosti“?

[European handbook on equality data](#) (Evropská příručka k údajům o rovnosti) a [Pokyny ke zlepšení shromažďování a využívání údajů o rovnosti](#) definují „údaje o rovnosti“ jako jakoukoli informaci, která je užitečná pro účely popisu, analýzy a zdůvodňování situace v oblasti rovnosti a rozhodování o ní. Tyto informace mohou mít kvantitativní nebo kvalitativní povahu. Mohou zahrnovat souhrnné údaje, které odrážejí nerovnosti nebo jejich příčiny či dopady na společnost.

Statistiky o rovnosti mohou být sestaveny z mnoha zdrojů údajů, jako je sčítání lidu, správní rejstříky, průzkumy o domácnostech a jednotlivcích, průzkumy o viktimizaci a průzkumy o postojích. Další zdroje by mohly zahrnovat údaje o stížnostech (včetně například souhrnných profilů stěžovatelů a pachatelů incidentů), údaje z trestního soudnictví (včetně soudních statistik a údajů o výsledcích soudních řízení, jakož i například o nabízených odškodných / uplatněných sankcích) a rovněž další metody shromažďování údajů, zahrnující šetření v oblasti diskriminace, monitorování rozmanitosti zaměstnavatelů a poskytovatelů služeb a údaje používané k učení algoritmů umělé inteligencí a pro strojové učení.

¹⁵ Farkasová, L. (2017), [The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#) (Význam rasy nebo etnického původu v právních předpisech EU: mezi stereotypy a identitami), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2017, s. 37.

¹⁶ Farkasová, L. (2017), [The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#) (Význam rasy nebo etnického původu v právních předpisech EU: mezi stereotypy a identitami), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2017, s. 37.

Údaje členěné podle určitých osobnostních charakteristik – včetně věku, pohlaví, rasy nebo etnického původu, náboženství nebo přesvědčení, zdravotního postižení, sexuální orientace a genderové identity – lze využít pro vytváření údajů o rovnosti pro statistické účely na souhrnné úrovni, je-li to prováděno v plném souladu s právními předpisy a odpovídajícími výjimkami¹⁷.

Účel a struktura těchto pokynů

Podskupina pro údaje o rovnosti, v reakci na [Akční plán EU proti rasismu na období 2020–2025](#) a výzvy dalších skupin ke zlepšení dostupnosti údajů o rovnosti členěných dle rasy nebo etnického původu, souhlasila s tím, že vytvoří tyto praktické pokyny.

Jejich cílem je:

- určit problémy ve shromažďování údajů o rase nebo etnickém původu,
- poukázat na slibné cesty ke standardizovanějšímu a konzistentnějšímu přístupu k této problematice,
- poskytnout praktické pokyny týkající se účinných způsobů, jak přinášet úplné, spolehlivé, srovnatelné a pravidelné údaje na vnitrostátní úrovni,
- pomoci institucím veřejného sektoru a dalším příslušným zúčastněným subjektům nalézt nerovnosti založené na etnickém původu nebo rase a účinně bojovat proti rasismu a strukturální diskriminaci.

Tyto pokyny vycházejí:

- z nezávazných [Pokynů ke zlepšení shromažďování a využívání údajů o rovnosti](#),
- z doporučení čerpaných z [Evropské příručky k údajům o rovnosti \(revize z roku 2016\)](#),
- ze zprávy Komise o [shromažďování údajů v oblasti etnického původu](#).

Nadto pokyny čerpají z rad odborníků, ze stávajících norem upravujících údaje o potírání rasismu nebo diskriminace a z pokynů ke členění údajů, například z:

- [UNECE Poverty Measurement - Guide to Data Disaggregation](#) (Měření chudoby – pokyny pro členění údajů EHK OSN) a
- [UN Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses](#) (Zásady a doporučení OSN pro sčítání lidu, domů a bytů), které souvisí s etnickým původem.

Kromě toho pokyny zohledňují rozsah možných zdrojů údajů (například sčítání lidu, správní rejstříky, údaje o stížnostech, průzkumy o domácnostech a jednotlivcích) a jejich specifické požadavky.

Pokyny se také zabývají otázkami, které vyvstávají v souvislosti s prováděním [obecného nařízení o ochraně osobních údajů](#) (GDPR), a zároveň poukazují na způsob, jak lze shromažďovat údaje o rase nebo etnickém původu pro souhrnné statistické účely v souladu s právem EU.

¹⁷ FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#) (Rovnost v EU 20 let od začátku provádění směrnic o rovnosti). Stanovisko. Úřad pro publikace, Lucemburk, s. 65.

Do cílové skupiny těchto pokynů patří veřejné či soukromé orgány, které se účastní shromažďování a využívání údajů o rovnosti týkajících se rasy nebo etnického původu, například:

- poskytovatelé údajů v politických a správních orgánech na celostátní, regionální a místní úrovni,
- národní statistické úřady,
- soukromé a veřejné organizace působící v oblasti pracovního prostředí a poskytování služeb,
- systém soudnictví a policie,
- orgány pro rovné zacházení a vnitrostátní instituce pro lidská práva,
- akademická sféra.

Situace ohledně rozsahu a kvality shromažďovaných údajů o rovnosti týkajících se rasy nebo etnického původu se liší napříč členskými státy. Jak ukázala zpráva Komise o [shromažďování údajů v oblasti etnického původu](#), pouze několik členských států shromažďuje údaje o rase nebo etnickém původu, zatímco jiné od toho záměrně upustily.

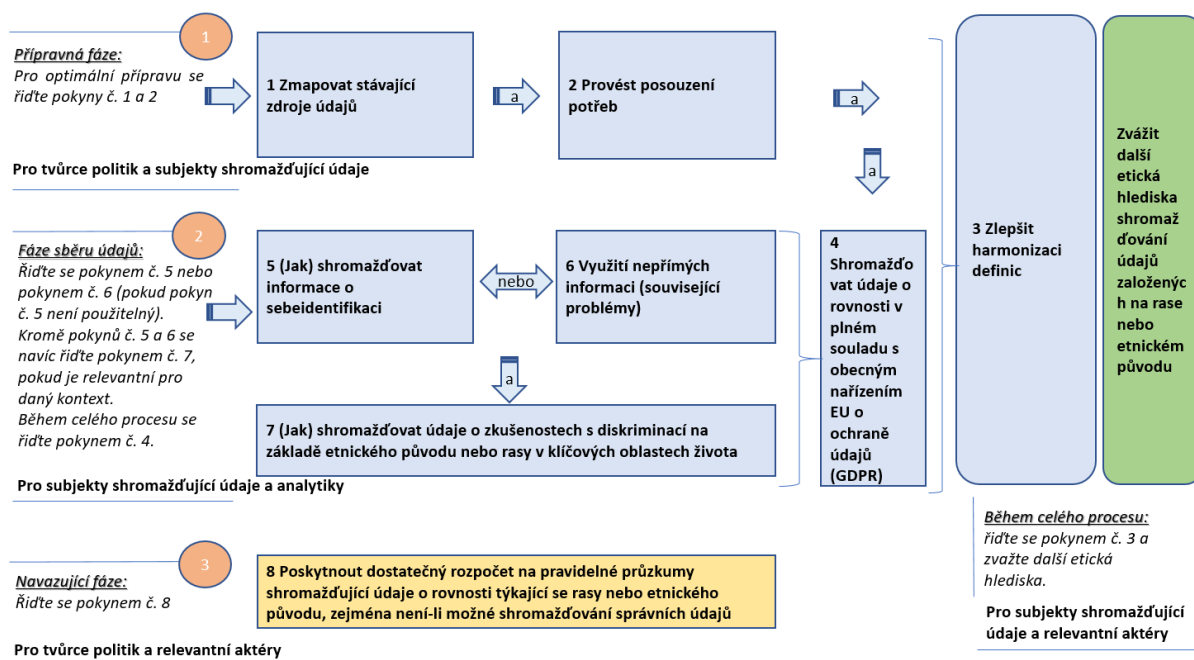
Dále platí, že různé komunity/skupiny postižené rasismem a rasovou/etnickou diskriminací mohou mít na potřebu shromažďovat tyto údaje rozdílné názory či mohou vyjadřovat nesouhlas, což poskytovatelé údajů musí brát vážně.

Tyto pokyny proto mohou sloužit jako výchozí bod v pomoci členským státům při uplatňování práva EU v oblasti rovnosti v souladu s platnou směrnicí o rasové rovnosti. Pokyny zohledňují vnitrostátní právní souvislosti a lišící se požadavky na shromažďování údajů o rovnosti na základě etnického původu nebo rasy v každém z členských států. Tvůrci politik a další zúčastněné subjekty mohou z činností uvedených v pokynech zvolit či upřednostnit ty, které nejlépe vyhovují potřebám zjištěným v dané době v kterémkoli členském státě.

Členské státy EU se vyzývají, aby tyto pokyny promítly do své tvorby a účinného provádění politik potírání rasismu a politik nediskriminace a monitorování jejich výsledků z hlediska rovnosti.

Jelikož požadavky na shromažďování údajů o rovnosti týkajících se rasy nebo etnického původu se také mohou lišit mezi různými zdroji údajů (například potřeba právní úpravy pro shromažďování údajů v úředních statistikách), použitelnost níže uvedených hlavních zásad může být u některých zdrojů jednodušší než u jiných. Obrázek 1 ukazuje možnou posloupnost a kombinaci zásad popsaných v těchto pokynech s cílem podpořit členské státy v tomto procesu.

Obrázek 1: Hlavní zásady pro shromažďování údajů o rovnosti týkajících se rasy nebo etnického původu – posloupnost a možná kombinace

Hlavní zásady pro shromažďování údajů o rovnosti týkajících se rasy nebo etnického původu

1. Zmapovat stávající zdroje údajů poskytující informace o rase nebo etnickém původu (včetně použitých kategorií a definic, z nichž vycházejí)

Odůvodnění

Úplné (celostátní) mapování všech dostupných údajů souvisejících s „rasou nebo etnickým původem“ (včetně výchozích pojmů a definic) je nezbytným předpokladem pro dosažení koordinovaného přístupu ke shromažďování údajů, včetně vytvoření jednotných kategorií, pojmů a definic.

Toto mapování by mělo pomoci stanovit výchozí linii pro systematictější přístup k údajům o rase nebo etnickém původu a poskytnout pevný základ pro nezbytná vylepšení tím, že určí:

- různé zdroje údajů a poskytovatele údajů o rovnosti souvisejících s rasou nebo etnickým původem za současného zohlednění zdrojů, které nejsou specificky vytvořené pro shromažďování údajů o rovnosti, ale obsahují proměnné, které lze použít k tomu, aby se ukázaly a analyzovaly stávající strukturální nerovnosti,
- nedostatky a nesrovnalosti v použitých pojetích a metodách, jakož i v pojmech a měřeních,
- nepotřebné duplicity ve shromažďování údajů.

Tuto činnost může usnadnit nebo koordinovat národní statistický úřad nebo příslušné ministerstvo / vládní orgán. Případně lze orgánu pro rovné zacházení nebo výzkumnému ústavu poskytnout zvláštní pověření a vyčlenit zdroje pro provedení tohoto mapování.

Mapování údajů o rovnosti členěných dle rasy nebo etnického původu by se mělo provádět periodicky s přihlédnutím k pravidelnosti, s jakou jsou aktualizovány mapované zdroje údajů, například každé čtyři roky až pět let, za současného zohlednění nových potenciálních zdrojů a poskytovatelů údajů.

Pokyny

Členské státy a všechny příslušné instituce a subjekty, které se shromažďování údajů souvisejících s etnickým původem nebo rasou či údajů podle nich členěných věnují nebo jsou za ně odpovědné, se vyzývají, aby:

- náležitě zohlednily [Pokyny ke zlepšení shromažďování a využívání údajů o rovnosti](#), konkrétně pokyn č. 1 „**Zmapovat stávající zdroje údajů o rovnosti a odhalit nedostatky v údajích**“,
- určily a pověřily instituci/orgán/organizaci zahájením, koordinací a řízením mapování,
- provedly úplné celostátní mapování všech stávajících zdrojů údajů¹⁸, které podporují členění údajů dle obecné statistické kategorie „rasa nebo etnický původ“.

V rámci toho by měly vzít v potaz všechny možné dílčí prvky a nepřímé proměnné, které by této obecné kategorii mohly být podřazeny, včetně jejich výchozích pojetí a definic (viz „Pojem „rasa nebo etnický původ““ v těchto pokynech).

K tomuto mapování by členské státy mohly využít [diagnostický nástroj pro mapování](#), vytvořený

¹⁸ Zdroje údajů shromažďovaných a/nebo využívaných vnitrostátními orgány v oblastech upravených právem EU, týkajících se rovnosti a nediskriminace ve vztahu k „etnickému původu nebo rase“ – které mohou souviset s „nepřímými údaji“, jako je státní příslušnost, přistěhovalecký status atd.

v roce 2018 podskupinou pro údaje o rovnosti, a to tak, že jej upraví pro potřeby tohoto specifického mapování.

- Využívaly výsledky mapování k nalézání společných prvků a nesrovnalostí napříč zdroji dat a v průběhu času, pokud jde o:
 - oblast politiky / legislativní složku, pro kterou byly údaje využity nebo potřebovány,
 - zdroj údajů (správní rejstřík, údaje z průzkumů, údaje o stížnostech atd.),
 - kategorie/klasifikace použité pro členění nebo otázky využitě v průzkumu za účelem měření „rasy nebo etnického původu“ atd. a dále pojmy a definice, z nichž vycházejí (a relevantní změny kategorií/klasifikací v průběhu času),
 - průniky mezi diskriminačními důvody nebo nerovnosti z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám,
 - oblasti života, pro které se údaje shromažďují, jako například (přístup k) zaměstnání, (přístup k) bydlení, vzdělávání, zdraví, přístup ke spravedlnosti, přístup ke zboží a službám atd.,
 - metody a způsoby shromažďování kvalitativních a kvantitativních údajů (např. osobní pohovor, online průzkum, korespondenční průzkum, telefonický rozhovor atd.), velikost vzorku, reprezentativnost, zeměpisné pokrytí,
 - přístup veřejnosti k údajům a analýzám,
 - četnost, s jakou se údaje shromažďují (tedy četnost aktualizací a stávající časové řady, jakož i vynechání nebo odchylky v intervalech, pokud existují).
- Zabývaly se výsledky mapování údajů ve spojení se zjištěními vzešlými z posouzení potřeb uživatelů (hlavní zásada č. 2), s cílem dále posuzovat a přehodnocovat trvalé potřeby shromažďovat údaje členěné dle rasy nebo etnického původu.
- Zajistily, aby souhrnné statistické údaje na základě rasy nebo etnického původu byly veřejně dostupné za účelem transparentnosti a odpovědnosti a dále v případech, kdy by tyto údaje mohly využít soudy k zajištění práva na účinnou právní ochranu (článek 47 Listiny základních práv EU).
- Podobně, jak uvádí pokyn č. 3 v [Pokynech ke zlepšení shromažďování a využívání údajů o rovnosti](#), mohou členské státy naplánovat zřízení datového centra (a k tomu vyhrazené webové stránky), s cílem porovnávat a vykazovat údaje o rase nebo etnickém původu zjištěné během mapování. To by zvýšilo přístupnost a využití údajů zainteresovanými zúčastněnými subjekty a uživateli údajů, posílilo účinné provádění politik (tato data mohou například sloužit jako podklad monitorovacího rámce pro potírání rasismu) a pomohlo přimět členské státy a příslušné subjekty, aby nesly odpovědnost. Centrum by mohla hostit instituce/subjekt pověřená/pověřený prováděním posouzení potřeb (hlavní zásada č. 2).

Příklady vnitrostátní praxe

Norské [Datové centrum pro rovnost a životní podmínky Sámů, národnostních menšin a osob přistěhovaleckého původu](#), koordinované [Norským ředitelstvím pro děti, mládež a rodinné záležitosti](#), mapuje a sbírá stávající zdroje statistik o rovnosti a výzkumů životních podmínek Sámů, národnostních menšin a osob přistěhovaleckého původu.

Hlavním cílem datového centra je poskytovat kvalitní znalostní základnu tvůrcům celostátních a místních politik, kteří pracují na politikách týkajících se etnických menšinových skupin a lidí

přistěhovaleckého původu. Datové centrum aktualizuje údaje tehdy, jsou-li dostupné nové nebo aktualizované statistiky, a tím pomáhá zajistit, že údaje jsou shromažďovány pravidelně a včas.

Datové centrum představuje jednu z 50 činností [akčního plánu proti rasismu a diskriminaci na základě etnického původu a náboženství \(2020–2023\)](#) norské vlády. Toto datové centrum je zřízeno za využití stejného online formátu a pracovní metody jako dřívější datová centra pro zdravotní postižení a sexuální orientaci, genderovou identitu a vyjádření genderové identity a pohlavní znaky. Protože etnický původ ani náboženství se v norských správních údajích nezaznamenávají a ve výzkumných projektech se zaznamenávají zřídka, datové centrum využívá primárně statistické zdroje, které obsahují informace o přistěhovaleckém původu.

Finsko v roce 2008 zřídilo [národní systém monitorování diskriminace](#), k němuž je přidružena specializovaná skupina pro monitorování diskriminace a internetová stránka, v současné době koordinovaná a rozvíjená ministerstvem spravedlnosti. Úkolem monitorovacího systému je 1) předkládat aktuální informace o diskriminaci ve finské společnosti; 2) sbírat údaje z výzkumů a statistik vytvořené jinými subjekty; 3) podporovat spolupráci mezi lidmi a organizacemi pracujícími s výzkumy v oblasti diskriminace a 4) navrhnout politická opatření podporující nediskriminaci.

Uvedená internetová stránka je [platformou pro výzkum, studie a statistiky v oblasti diskriminace ve finské společnosti](#) (včetně těch o etnickém původu a rase, jakož i náboženství a přesvědčení). Informace jsou rozdělovány do kategorií podle pěti oblastí ukazatelů, které schválila specializovaná skupina pro monitorování diskriminace: 1) postoje; 2) zkušenosti a zjištění ohledně diskriminace; 3) ohlášení diskriminace a rozhodnutí shledávající její spáchání; 4) trestné činy z nenávisti a nenávistné výroky; 5) propagace diskriminace.

V **Itálii** byla zřízena pracovní skupina koordinovaná italským národním statistickým úřadem (Istat) s cílem provádět [italskou národní strategii pro integraci Romů](#). Úkolem skupiny je dosáhnout vzájemně sdíleného pojetí rozsahu a metod shromažďování údajů. Má za cíl vybudovat centrum pro mapování a rozšíření oficiálních a neoficiálních (avšak spolehlivých) stávajících zdrojů. Ačkoliv toto nepředstavuje její hlavní účel, je to pro skupinu hlavní výzvou, neboť spolehlivé a úplné informace o životních podmínkách Romů chybí. V roce 2015 provedly Istat-UNAR-ANCI mapování ohledně stávajících zdrojů údajů o Romech a zjistily v údajích nedostatky. V roce 2019 Istat-UNAR zmapovaly projekty transformace bydlení Romů, které uskutečnily obce.

2. Provést posouzení potřeb (potenciálních) uživatelů údajů členěných dle rasy nebo etnického původu

Odůvodnění

Posouzení potřeb by mělo sloužit k určení, jaký druh údajů o rovnosti členěných dle rasy nebo etnického původu vyžaduje tvorba politik založených na důkazech a také sledování pokroku a zhoršování rovnosti a lidských práv.

Provedení posouzení potřeb by se mělo zakládat na příslušných unijních, mezinárodních a vnitrostátních normativních standardech, kterým členské státy podléhají, jako je Listina základních práv EU, právní předpisy EU v oblasti rovnosti, mezinárodní právo v oblasti lidských práv a vnitrostátní právní předpisy, které se různými způsoby zabývají rovností a nediskriminací ve vztahu k rase nebo etnickému původu.

Posouzení by se mělo soustředit na procesy koordinace politik na úrovni EU, například na evropský semestr, jakož i na příslušné politické závazky včetně evropského pilíře sociálních práv, Akčního plánu EU proti rasismu na období 2020–2025 a Agendy OSN pro udržitelný rozvoj.

Tuto iniciativu by mohl usnadnit nebo koordinovat národní statistický úřad nebo příslušné ministerstvo / vládní orgán. Případně lze národní instituci pro lidská práva, orgánu pro rovné zacházení nebo výzkumnému ústavu poskytnout zvláštní pověření a vyčlenit zdroje pro provedení tohoto posouzení.

Doporučuje se, aby posouzení potřeb uživatelů ohledně údajů o rovnosti členěných dle rasy nebo etnického původu bylo prováděno periodicky, například každé čtyři roky až pět let, s přihlédnutím k novým legislativním nebo politickým složkám nebo přepracováním již provedených závazků, zákonů a politik.

Pokyny

Členské státy se vyzývají, aby:

- provedly úplné posouzení potřeb politik ohledně údajů o rovnosti členěných dle rasy nebo etnického původu, a to tím způsobem, že vezmou v úvahu všechny příslušné politické a legislativní složky, včetně mezinárodního práva v oblasti lidských práv a příslušných politických závazků,
- prováděly posouzení potřeb uživatelů pravidelně, například každé čtyři roky až pět let,
- stanovily priority pro shromažďování údajů na základě naléhavosti potřeb uživatelů,
- sdělovaly zjištění vzešlá z posouzení potřeb uživatelů různými prostředky a v různých formátech všem příslušným institucím, orgánům, statistickým úřadům, výzkumným ústavům, organizacím občanské společnosti atd., které se zapojují do shromažďování údajů členěných dle rasy nebo etnického původu,
- zajistily, že budou shromažďovány údaje za účelem sledování závazků dle práva EU, například pomocí údajů státní správy nebo celostátních průzkumů pokrývajících veřejný i soukromý sektor atd.

Poznámka – členské státy, které neshromažďují údaje o rase nebo etnickém původu v úředních statistikách ani pomocí rozsáhlých průzkumů – a v nichž je skepse vůči shromažďování a využívání těchto údajů značně rozšířena –, by měly zvážit strukturované rozhovory s různými zúčastněnými subjekty (rozhodovacími orgány, veřejnými orgány, výzkumnými institucemi, organizacemi občanské společnosti atd.) s cílem dosáhnout shody na tom, jaký druh údajů a za jakých podmínek by měl být shromažďován.

Příklady vnitrostátní praxe

V **Irsku** existuje [povinnost veřejného sektoru ohledně rovnosti a lidských práv](#), dle oddílu 42 [zákonu o Irské komisi pro lidská práva a rovnost z roku 2014](#). Tato povinnost tvoří část legislativního rámce upravujícího v Irsku lidská práva a rovnost a ukládá veřejným orgánům zákonnou povinnost usilovat o:

- odstranění diskriminace,
- podporu rovných příležitostí a zacházení se zaměstnanci a osobami přijímajícími služby, které orgán poskytuje,
- ochranu lidských práv zaměstnanců a uživatelů služeb.

Uvedená povinnost také vyžaduje, aby veřejný orgán *posuzoval* rovnost a lidská práva v rámci způsobu výkonu svých funkcí, rovností a lidskými právy *se zabýval a podával o nich zprávy*. Pokyny Irské komise pro lidská práva a rovnost (IHREC) k [povinnosti veřejného sektoru](#) doporučují u posuzování rovnosti

a lidských práv a u akčního plánu, které provádí veřejný orgán, přístup založený na důkazech, což zahrnuje zvláštní kategorii údajů o rase nebo etnickém původu.

Komise IHREC rovněž konstatuje, že ačkoliv rozhodování o zpracovávání údajů o rovnosti je věcí každého veřejného orgánu jakožto správce údajů, [je přesvědčena, že existuje právní základ](#), který veřejným orgánům dovoluje zpracovávat údaje o rovnosti pro účely statistické analýzy, a že povinnost veřejného sektoru ohledně rovnosti a lidských práv je zákonnou povinností všech veřejných orgánů.

V Irsku zadala [Tusla – Agentura pro dítě a rodinu](#) v roce 2019 průzkumnou studii s cílem podpořit vývoj eticky vhodného, právně dovoleného systému pro shromažďování údajů o etnickém původu v rámci agentury Tusla, který bude v souladu s rámcem lidských práv. Tento projekt sleduje tři hlavní cíle:

- 1) určit legislativní a politický rámec, v němž může agentura Tusla vyvíjet systém shromažďování údajů o etnickém původu;
- 2) stanovit pokyny k osvědčeným postupům pro agenturu Tusla v oblasti metod a systémů shromažďování údajů o etnickém původu;
- 3) zajistit, aby informační systémy agentury Tusla byly způsobilé používat osvědčené postupy ke zlepšení poskytování služeb.

Jako součást dohody o partnerství bylo provedením tohoto posouzení pro agenturu Tusla pověřeno UNESCO Child and Family Research Centre (UCFRC) (Výzkumné centrum pro rodinu a děti UNESCO).

V **Chorvatsku** vedl nedostatek spolehlivých a úplných údajů členěných dle etnického původu na vnitrostátní úrovni, včetně výchozích hodnot pro sledování Národní strategie pro integraci Romů (NRIS), k projektu popsanému Agenturou pro základní práva jako [slibný postup uvedený v online přehledu postupů pro shromažďování údajů o rovnosti](#). Tento projekt sledoval pokrok, pokud jde o začlenění a integraci Romů. Základem pro studii bylo mapování romského obyvatelstva, kombinující vnější metody a metody sebeidentifikace, které vůbec poprvé přesně určilo velikost romské populace v Chorvatsku. Projekt vedl k vytvoření komplexní anonymizované databáze a některým předběžným výsledkům.

Jako následný krok, vedle poskytnutí podrobné sektorové analýzy a doporučení pro všechny prvky politiky začlenění Romů a vytvoření [Národního plánu pro integraci Romů na období 2021–2027](#) pomocí přibližně 350 proměnných, [současný projekt](#) zahrnuje prvky budování kapacit pro Národní romské kontaktní místo (NRCP) a další zúčastněné subjekty zapojené do provádění a sledování strategie NRIS, se zvláštní pozorností věnovanou romským ženám a dětem.

Významné zdroje jsou rovněž poskytnuty pro účely regionálního a místního setkávání a mediálních kampaní zaměřených na romské i většinové obyvatelstvo. Romští zástupci byli úzce zapojeni během celého projektového cyklu.

Dalším příkladem je výroční zpráva **chorvatského** veřejného ochránce práv. Tato zpráva se zakládá na obdržení stížnostech, práci v terénu, výzkumu a údajích shromážděných od několika set zúčastněných subjektů, včetně orgánů veřejné moci, organizací občanské společnosti, odborů, zaměstnavatelů, univerzit, církví, náboženských organizací a mnoha dalších.

V **Portugalsku** národní statistický úřad představil [pilotní průzkum životních podmínek, původu a průběhu života místního obyvatelstva](#), jehož hlavním účelem je vyzkoušet dotazník obsahující moduly zvláště zaměřené na zkušenosti s diskriminací, jakož i otázku, která má měřit sebeidentifikaci respondentů, pokud jde o etnický původ. Navíc pilotní průzkum testuje podobu výběru vzorku, což zajistí, aby byla zachycena rozmanitost místního obyvatelstva, například specifické etnické menšinové skupiny.

Tato činnost je v souladu s národními politikami proti rasismu, konkrétně doporučením národního parlamentu vládě, aby provedla národní strategii proti rasismu (rozhodnutí Shromáždění republiky č. 16/2021) a přijala opatření k potírání rasismu, v němž je uvedeno doporučení shromažďovat údaje o etnické diskriminaci (rozhodnutí Shromáždění republiky č. 11/2021).

Cílem tedy je shromažďovat údaje o etnickém původu v souvislosti s diskriminací a nerovností. Poslední dotazník, který bude zaměřen na celou populaci, bude také obsahovat několik všeobecných modulů o životních podmínkách, jako je zdraví, bydlení, přístup ke zboží a službám, příjem, rodina a plodnost, a používání informačních a komunikačních technologií.

V **Itálii** podepsaly úřad Istat a [Národní úřad pro boj proti rasové diskriminaci](#) (UNAR) dohodu zaměřenou na vybudování informačního rámce o „začlenění a podmínkách bydlení Romů, Sintů a Caminantů“. Projekt je součástí [Národní strategie pro začlenění Romů, Sintů a Caminantů na období 2012–2020](#) a je financován v rámci činností Národního operačního programu pro začlenění na období 2014–2020, spolufinancovaného Evropským sociálním fondem. Cílem je zlepšit statistické znalosti o romské populaci v Itálii vytvořením systému ukazatelů pro sledování politik začleňování, se zvláštním zřetelem na **transformaci bydlení Romů**.

Průzkum o projektech transformace bydlení byl první částí širšího výzkumu, do něž jsou zapojeny úřady Istat, UNAR a romští zástupci v Národní platformě romských sdružení. Cílem tohoto prvního průzkumu bylo posoudit všechny projekty začlenění bydlení, které uskutečnily obce (s více než 15 000 obyvateli). Tento proces stále probíhá. Druhý krok plánovaný na rok 2021 bude zahrnovat rozhovory s Romy, Sinty a Caminanty, kteří opustili osady v období 2012–2020 a bydlí ve vhodných domech, a těmi, kdo je neopustili.

V roce 2019 italský senát ustanovil zvláštní komisi pro boj proti jevům nesnášenlivosti, rasismu, antisemitismu a podněcování k nenávisti a násilí (*Commissione straordinaria per il contrasto dei fenomeni di intolleranza, razzismo, antisemitismo e istigazione all'odio e alla violenza*). Tato komise je oprávněna shromažďovat údaje o trestných činech z nenávisti a nenávistných výrocích od organizací, které pracují na potírání těchto jevů: [Prevenzione e contrasto dell'antisemitismo \(camera.it\)](#).

3. Sjednotit definice, klasifikace a kategorizace související s rasou nebo etnickým původem a začlenit údaje o rase nebo etnickém původu do průzkumů na úrovni EU a členských států

Jednotný přístup ke shromažďování údajů by maximalizoval srovnatelnost, validitu a spolehlivost shromážděných údajů a rovněž minimalizoval náklady na shromažďování údajů.

Odůvodnění

Je třeba, aby vlády zajistily, že budou shromažďovány údaje (pomocí údajů státní správy, vnitrostátních průzkumů pokrývajících veřejný i soukromý sektor atd.) za účelem sledování závazků plynoucích z práva EU. Vzhledem ke složitosti a různorodosti možných pojmů a nepřímých proměnných, které lze při shromažďování údajů o rase nebo etnickém původu používat, je cílem dosáhnout harmonizovaných údajů v průběhu času, v rámci různých zdrojů a napříč zdroji, a to za účelem:

1. maximalizace:

- a. srovnatelnosti (na vnitrostátní úrovni a napříč EU);
- b. validity a spolehlivosti kategorií použitých pro zachycení etnického původu nebo rasy;

- c. možností propojení různých zdrojů údajů pro další analýzu a informování o rovnosti;
- d. povědomí uživatelů o potřebnosti údajů a jejich porozumění statistickým informacím založeným na etnickém původu nebo rase (datová gramotnost);
- e. efektivnosti shromažďování údajů;

2. minimalizace:

- a. času a nákladů věnovaných tvorbě příslušných kategorizací a shromažďování údajů;
- b. zbytečných duplicit napříč zdroji údajů;
- c. zbytečného sledování a uchovávání údajů o etnických nebo rasových skupinách.

Pokyny

Členským státům a příslušným institucím a subjektům, které se věnují shromažďování údajů založených na etnickém původu nebo rase či za ně odpovídají, se doporučuje, aby:

- náležitě zohlednily [Pokyny ke zlepšení shromažďování a využívání údajů o rovnosti](#), konkrétně pokyn č. 9 („Zvýšit validitu a spolehlivost údajů o rovnosti“) a č. 11 („Zlepšit srovnatelnost údajů o rovnosti“),
- stavěly na zjištěních vzešlých z mapování (pokyn č. 1) s cílem odhalit společné prvky a nesrovnalosti napříč zdroji dat a v průběhu času, co se týká použitých kategorií/definic,
- stavěly na nejnovějších zjištěních akademických výzkumů v oblasti sociologie a sociální psychologie, konkrétně o „rasismu“, „vztazích uvnitř skupiny“, „etnických“ a „rasializovaných identitách“ – s cílem využít informovanosti osob, které potenciálně budou shromažďovat údaje, a uživatelů údajů o sociální konstrukci kategorií rasy nebo etnického původu,
- provedly komunitní konzultace se zástupci všech příslušných etnických menšin a rasializovaných skupin se záměrem a) určit nejvhodnější kategorie pro členění / otázky týkající se sebeidentifikace, které budou kladeny v průzkumu, atd. a b) dosáhnout shody na výchozích definicích. V souladu s [přístupem k údajům založený na lidských právech podle OSN](#) by komunitní konzultace a účast měly probíhat co nejvíce, na všech úrovních výzkumu: včetně plánování, shromažďování údajů, šíření výsledků a analýzy údajů,
- našly potřebnou rovnováhu mezi komunitně vedenou a participativní prací a pochopením omezení shromažďování kvantitativních údajů pro účely sledování na komparativní úrovni a potřebou informovat lidi o shromažďování statistických údajů – tedy o tom, jak mohou prospět komunitě. Je proto třeba posílit statistickou gramotnost a budování kapacit v participujících skupinách¹⁹. „Předání shromážděných údajů zpět do rukou znevýhodněných skupin obyvatelstva a posílení jejich kapacity údaje využívat hraje zásadní roli v odpovědnosti“²⁰,
- (s využitím komunitních konzultací jako základu) prováděly konzultace s odborníky na metodologii a tvorbu průzkumů, jakož i odborníky v oblasti údajů podílejícími se na shromažďování správních údajů (např. národních rejstříků, sčítání lidu atd.), s cílem prodiskutovat výzvy a problémy

¹⁹ OHCHR, 2018, [A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#) (Přístup k údajům založený na lidských právech: v Agendě pro udržitelný rozvoj 2030 nebude nikdo opomenut), [Organizace spojených národů, 2018, s. 4.](#)

²⁰ OHCHR, 2018, [A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#) (Přístup k údajům založený na lidských právech: v Agendě pro udržitelný rozvoj 2030 nebude nikdo opomenut), [Organizace spojených národů, 2018, s. 19.](#)

potenciálních kategorizací pro účely členění / otázek v průzkumu (včetně nepřímých údajů souvisejících s rasou nebo etnickým původem) pro využití v různých případech shromažďování údajů.

Záměrem těchto konzultací by mělo být dosažení dohody o nejučinnějších, nejvalidnějších a nejspolehlivějších přístupech k údajům o rase nebo etnickém původu. Mohly by rovněž poskytnout základnu k vytvoření norem nebo slibných postupů pro uvádění příslušných kategorizací do praxe,

- řádně zohlednily rozdíly v požadavcích na různé zdroje údajů (správní rejstříky / sčítání lidu / údaje z průzkumů atd.) a proveditelnost používání / prostor pro používání jednotných kategorií v různých zdrojích údajů,
- řádně zohlednily škálu všech možných kategorií a nepřímých proměnných, které by bylo možné použít k měření „rasy nebo etnického původu“, jak uvádí oddíl „Pojem „rasa nebo etnický původ““ těchto pokynů, při současném zachování použitelnosti napříč oblastmi a spolehlivosti. Definice a pojmy využití na vnitrostátní úrovni budou záviset na vnitrostátních podmínkách a potřebách²¹,
- dokumentovaly základní kritéria a klasifikační postupy pro etnický původ a informovaly uživatele údajů o pojetích, na kterých se zakládají – při zohlednění toho, že podle [Zásad a doporučení OSN pro sčítání lidu, domů a bytů týkajících se etnického původu](#) (odst. 4.187) se etnicko-kulturní skladba země může výrazně lišit stát od státu a kvůli různorodosti přístupů a různých kritérií pro určování etnického původu, a tudíž se uznává, že neexistuje jediná definice nebo klasifikace, kterou by bylo možné doporučit jako použitelnou pro všechny země,
- řádně zohlednily [Pokyny pro zlepšení shromažďování a využívání údajů o rovnosti](#), konkrétně pokyn č. 7 „Začlenit údaje o rovnosti do průzkumů na úrovni EU a členských států“ za účelem zařazení 1) dohodnutých kategorií pro členění dle rasy nebo etnického původu; 2) otázek měřících diskriminaci/viktimizaci v trestní oblasti na základě rasy nebo etnického původu do průzkumů na úrovni EU a členských států,
- mnohé členské státy shromažďují nepřímé informace poukazující na etnický nebo přistěhovalecký původ (spolu s dalšími proměnnými, které se týkají zázemí osoby a souvisí s rovností, například „zdravotní postižení“) pro Evropský statistický systém (ESS) – prostřednictvím šetření pracovních sil (LFS), průzkumu pro statistiky EU v oblasti životních podmínek (EU-SILC) nebo celoevropských průzkumů, například Eurobarometru.

Tyto socioekonomické charakteristiky však dosud nebyly pravidelně a systematicky využívány jako kategorie členění pro účely statistik o rovnosti. Národní statistické úřady a úřad Eurostat by proto měly posílit a zařadit pravidelné používání těchto kategorií pro účely členění všech údajů shromážděných pro systém ESS,

- orgány pro rovné zacházení mohou účinně spolupracovat s cílem přezkoumat své vlastní systémy shromažďování údajů o rovnosti založených na rase nebo etnickém původu, řešit překážky bránící, aby tyto systémy byly efektivní a/nebo srovnatelné a interoperabilní, a zvážit, jak nejlépe zlepšit a koordinovat své shromažďování údajů založených na rase nebo etnickém původu,

²¹ Evropská hospodářská komise OSN (EHK OSN) (2020), [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#) (Měření chudoby – pokyny pro členění údajů), s. 33.

- podle [přístupu k údajům založeného na lidských právech](#) „jsou subjekty shromažďující údaje také zodpovědné za dopad svých činností souvisejících se shromažďováním údajů a zveřejňování údajů“²².

Příklady vnitrostátní praxe

V **Portugalsku** [různí uživatelé údajů od portugalského statistického úřadu vyžadovali](#), aby shromažďoval údaje o etnickém původu obyvatelstva, jakož i o zkušenostech s diskriminací a nerovností, které mohou souviset s přistěhovatelským původem a etnickým původem obyvatel.

Za hlavní problém se považovalo vytvoření klasifikace pro etnický původ obyvatelstva, aniž existovala sjednocená praxe a používaly se společné pokyny. Výsledky [pilotního průzkumu životních podmínek, původu a průběhu života místního obyvatelstva](#) (pro podrobnosti viz pokyn č. 2 výše) budou analyzovány se záměrem vylepšit konečný dotazník a metodiku, jakož i podobu vzorku. Ačkoliv je tento postup stále v počáteční fázi, poskytuje vhled do klíčových problémů, které se objevují při shromažďování údajů o rase nebo etnickém původu.

V **Belgii** pracovalo [socioekonomické monitorování 2019 – pracovní trh a původ](#) se dvěma proměnnými pro určení původu osoby: proměnná „původ“ a proměnná „přistěhovalecký původ“.

Proměnná „původ“ umožňuje větší přesnost než ukazatele, které zůstávají u občanství jednotlivce, a to tím, že přesně zachycuje druhou generaci, jakož i osoby, které se staly Belgičany prostřednictvím rodného občanství rodičů či daného jednotlivce.

Proměnná „přistěhovalecký původ“ umožňuje rozlišit mezi přistěhovalci z nedávné a dřívější doby, přistěhovalci a členy „druhé“ či „třetí“ generace, osobami, které získaly belgické občanství nebo které se jako Belgičané narodily rodičům cizího původu, nebo osobami, které zůstaly cizinci. Tato metoda využívá u obou proměnných víceřadový algoritmus, aby tak určila uzavřené skupiny lidí.

V **Lucembursku** bylo 1. října 2020 zahájeno viktimizační šetření, které zahrnuje všechny osoby ve věku šestnácti a více let žijící ve velkovévodství. Toto šetření o bezpečnosti shromažďuje podrobné informace o trestných činech a přestupcích, které uvedené obyvatelstvo postihly v minulých pěti letech / v minulém roce / během jejich života. Usiluje také o změření spokojenosti s prací policie a soudů. Dále se dotazuje na pocit bezpečnosti lidí, vystavení problémům s drogami nebo vandalismu v jejich sousedství nebo na možná opatření, která učinili pro zajištění své bezpečnosti.

Dotazník obsahuje otázky na postavení menšin (etnické menšiny, náboženské menšiny a sexuální menšiny, menšiny v souvislosti s barvou pleti nebo zdravotním postižením). Tato proměnná týkající se zázemí bude využita k určení obecné spokojenosti s policií a pro kontrolu, zda jsou členové menšin s policií a systémem soudnictví spokojeni či nespokojeni více než zbytek obyvatel. Navíc bude možné určit, zda jsou častěji oběťmi násilí.

Dotazník k šetření byl připraven na základě dotazníku k šetření z roku 2013, přičemž těžil ze zkušeností získaných z projektu šetření o bezpečnosti EU, evropského šetření o trestné činnosti a bezpečnosti (EU-ICS) (na němž se Lucembursko podílelo v období 2004/2005) a práce pracovní skupiny úřadu Eurostat zaměřené na vytvoření dotazníku o genderově podmíněném násilí. <https://statistiques.public.lu/fr/enquetes/espace-menages/securite/>

²² OHCHR, 2018, [A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#) (Přístup k údajům založený na lidských právech: v Agendě pro udržitelný rozvoj 2030 nebude nikdo opomenut), [Organizace spojených národů, 2018, s. 19.](#)

V **Norsku** národní statistický úřad, [Norský statistický úřad](#), vytvořil dvě definice napomáhající určit původ osob, které se používají jak pro správní údaje, tak údaje z průzkumů:

- *přistěhovalci*: jednotlivci, kteří se do Norska přistěhovali a narodili se v jiné zemi rodičům narozeným mimo Norsko, se čtyřmi prarodiči narozenými mimo Norsko,
- *narození v Norsku s rodiči přistěhovalci*: narození v Norsku rodičům narozeným mimo Norsko, se čtyřmi prarodiči narozenými mimo Norsko.

Tímto způsobem lze v Norsku rozlišit mezi první a druhou generací přistěhovalců. To neplatí pro osoby osvojené ze zahraničí, tudíž se zohledňuje sociální, nikoli biologický původ.

Mezi příklady průzkumů s těmito proměnnými patří [norský průzkum o kvalitě života](#) (poprvé v roce 2020) a [průzkum o životních podmínkách mezi osobami přistěhovaleckého původu](#) (2016). Uvedené proměnné v obou průzkumech umožňují srovnat část obyvatelstva pocházející z některé jiné země s celou populací. Tyto proměnné se používají také pro správní údaje o využití zdravotní péče, vzdělávání, sociální péče, o volební účasti, příjmech a statistikách pracovního trhu.

Nizozemské ministerstvo vnitra, státní policie a Národní sdružení obecních služeb pro boj proti diskriminaci od roku 2016 zveřejňují číselné údaje týkající se případů diskriminace, které zaznamenala policie, a stížností obdržených orgány pro rovné zacházení v [jednotné zprávě těchto orgánů](#).

Tato zpráva spojuje, představuje a uvádí do souvislostí údaje z několika institucí zabývajících se stížnostmi na diskriminaci v různých prostředích. Vysvětluje také vztahy a rozdíly mezi příslušnými soubory údajů.

Dříve některé z těchto orgánů (státní policie, Národní sdružení obecních služeb pro boj proti diskriminaci) zveřejňovaly roční číselné údaje o případech diskriminace a stížnostech odděleně.

Pozornost se zaměřuje na rozsah, v jakém jsou kategorie mezi orgány srovnatelné. Číselné údaje jsou taktéž představovány v souvislostech, v nichž byly shromážděny. Uvedené orgány se však snaží svou praxi co nejvíce sjednotit. Některé rozdíly přetrvávají, a sice kvůli právní struktuře, na které je každý z orgánů založen.

Příklady z přístupů orgánů pro rovné zacházení zaměřené na větší harmonizaci

V roce 2018 provedla pracovní skupina pro výzkum a shromažďování údajů ze [sítě Equinet \(Evropská síť orgánů pro rovné zacházení\)](#) průzkum týkající se shromažďování a využívání údajů o stížnostech. Cílem průzkumu bylo nalézt mezi orgány pro rovné zacházení společné prvky, co se týká informací o stížnostech, které shromažďují, a účelech, pro které tyto údaje využívají.

Navzdory rozdílům v mandátech a funkcích ukazují výsledky pocházející od těchto orgánů některé důležité podobnosti. Například téměř 90 % orgánů účastnících se průzkumu eviduje počet stížností týkajících se rasové/etnické diskriminace. [Zpráva](#) také uvádí doporučení ohledně toho, jak by tyto orgány mohly zlepšit shromažďování a využívání údajů o stížnostech. Například by „*pro shromažďování údajů o stížnostech měly využívat natolik členěné a podrobné kategorie, nakolik je to možné,*“ a vyjasnit použité definice za účelem vyšší srovnatelnosti svých údajů o stížnostech²³.

²³ FRA (2021), Equality in the EU – 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives (Rovnost v EU – 20 let od začátku provádění směrnic o rovnosti), Úřad pro publikace Evropské unie (Úřad pro publikace), Lucemburk, s. 56–58.

4. Shromažďovat a využívat údaje v plném souladu s obecným nařízením EU o ochraně údajů a vnitrostátními pravidly ochrany údajů

Shromažďování osobních údajů členěných dle osobních charakteristik, jako je rasa nebo etnický původ, je chráněno ústavními normami, právními předpisy EU o ochraně údajů a Listinou základních práv.

Unijní [obecné nařízení o ochraně údajů](#) (GDPR), které vstoupilo v platnost v roce 2018, jakož i [směrnice 2016/680](#) (článek 10) týkající se zpracovávání osobních údajů orgány trestního soudnictví vyvolaly úvahy nad tím, jak zákonným způsobem shromažďovat a zpracovávat „zvláštní kategorie osobních údajů“, například ty, které se vztahují k rase nebo etnickému původu, zdraví, náboženství/přesvědčení a sexuální orientaci²⁴.

Odůvodnění

[Akční plán EU proti rasismu na období 2020–2025](#) stanoví, že „*předpokladem pokroku na cestě ke společnému souboru údajů je plné dodržování ústavních norem, právních předpisů EU v oblasti ochrany údajů a Listiny základních práv EU. Je třeba zavést záruky, které zajistí, aby citlivé údaje o rovnosti nemohly být spojeny s jednotlivcem. To znamená nutnost plného souladu s pravidly pro ochranu údajů, zejména za účelem zmírnění případných rizik nesprávného použití nebo zneužití*“^{25, 26}.

Pokyny

- Veškeré shromažďování a zpracování údajů o rovnosti by mělo probíhat v plném souladu se zásadami a zárukami obsaženými v nařízení GDPR.
- Dle nařízení GDPR by údaje neměly být zveřejněny nebo veřejně zpřístupněny způsobem, který dovoluje identifikaci jednotlivých subjektů údajů, přímo či nepřímo.
- „*Nařízení GDPR umožňuje shromažďování a zpracování zvláštních kategorií osobních údajů za určitých podmínek, a to rovněž pro statistické nebo výzkumné účely (čl. 9 odst. 2 písm. a), g) a j)). Subjekty shromažďující údaje a zpracovatelé údajů v členských státech EU by si měli vyžádat poradenství od vnitrostátních úřadů pro ochranu osobních údajů a další pokyny od Evropského sboru pro ochranu osobních údajů (EDPB) a evropského inspektora ochrany osobních údajů (EIOÚ) ohledně záruk, které je třeba uplatnit při shromažďování a zpracování zvláštních kategorií osobních údajů, včetně účelu vědeckého výzkumu (čl. 9 odst. 2 písm. j) nařízení GDPR). Přitom by měli náležitě zohlednit [předběžné stanovisko EIOÚ týkající se ochrany údajů a vědeckého výzkumu ze dne 6. ledna 2020](#) a připravované pokyny sboru EDPB ohledně ochrany údajů a vědeckého výzkumu*“²⁷.

Záruky:

²⁵ [Akční plán EU proti rasismu na období 2020–2025](#), s. 16.

²⁶ FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#) (Rovnost v EU 20 let od začátku provádění směrnic o rovnosti), Úřad pro publikace Evropské unie (Úřad pro publikace), Lucemburk, s. 19 a násl. a s. 65 a násl.

²⁷ FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#) (Rovnost v EU 20 let od začátku provádění směrnic o rovnosti), Úřad pro publikace Evropské unie (Úřad pro publikace), Lucemburk, s. 21.

Podle článku 9 nařízení GDPR zvláštní kategorie osobních údajů zahrnují „osobní údaje, které vypovídají o rasovém či etnickém původu, politických názorech, náboženském vyznání či filozofickém přesvědčení nebo členství v odborech,“ jakož i „genetické údaje, biometrické údaje za účelem jedinečné identifikace fyzické osoby, údaje o zdravotním stavu či o sexuálním životě nebo sexuální orientaci fyzické osoby“.

Čl. 9 odst. 2 nařízení GDPR stanoví, že obecný zákaz zpracování zvláštních kategorií osobních údajů (čl. 9 odst. 1) se nepoužije v několika případech, mezi něž patří situace, kdy:

- **subjekt údajů udělil výslovný souhlas se zpracováním** těchto osobních údajů pro jeden nebo více stanovených účelů, s výjimkou případů, kdy právo Unie nebo členského státu stanoví, že zákaz uvedený v čl. 9 odst. 1 nemůže být subjektem údajů zrušen,
- zpracování je nezbytné **z důvodu významného veřejného zájmu na základě práva Unie nebo členského státu** – je-li zpracování přiměřené sledovanému cíli, dodržuje podstatu práva na ochranu údajů a poskytuje vhodné a konkrétní záruky pro ochranu základních práv a zájmů subjektu údajů,
- zpracování je nezbytné **pro účely archivace ve veřejném zájmu, pro účely vědeckého či historického výzkumu nebo pro statistické účely** v souladu s čl. 89 odst. 1²⁸ **na základě práva Unie nebo členského státu** – je-li zpracování přiměřené sledovanému cíli, dodržuje podstatu práva na ochranu údajů a poskytuje vhodné a konkrétní záruky pro ochranu základních práv a zájmů subjektu údajů.
 - *Tyto záruky zajistí, aby byla zavedena technická a organizační opatření, zejména s cílem zajistit dodržování zásady minimalizace údajů. Tato opatření mohou zahrnovat pseudonymizaci²⁹, za podmínky, že lze tímto způsobem splnit sledované (výše uvedené) účely. Pokud mohou být sledované účely splněny dalším zpracováním, které neumožňuje nebo které přestane umožňovat identifikaci subjektů údajů, musí být tyto účely splněny tímto způsobem.*
- Členské státy dle nařízení GDPR rovněž mohou uzákonit „další podmínky, včetně omezení, pokud jde o zpracování genetických údajů, biometrických údajů či údajů o zdravotním stavu“ (čl. 9 odst. 4)). Jedná se tedy o novou oblast a předtím, než využití zvláštních kategorií údajů pro účely výzkumu bude moci plně fungovat, je třeba přijetí právních předpisů EU nebo členských států.
- 26. bod odůvodnění nařízení GDPR navíc vysvětluje, že zásady ochrany údajů platí pro zvláštní kategorie osobních údajů, které se týkají identifikované nebo identifikovatelné fyzické osoby. Naproti tomu se zásady **nevztahují na anonymní informace nebo osobní údaje anonymizované** tak, že subjekt údajů není nebo již přestal být identifikovatelným. To znamená, že pokud je

²⁸ Článek 89 nařízení GDPR stanoví další záruky a možnosti odchylek na základě práva EU nebo členského státu, konkrétně pro zpracování pro účely archivace ve veřejném zájmu; účely vědeckého či historického výzkumu; nebo statistické účely.

²⁹ „Pseudonymizací“ se rozumí zpracování osobních údajů tak, že již nemohou být přiřazeny konkrétnímu subjektu údajů bez použití dodatečných informací, pokud jsou tyto dodatečné informace uchovávány odděleně a vztahují se na ně technická a organizační opatření, aby bylo zajištěno, že nebudou přiřazeny identifikované či identifikovatelné fyzické osobě. Zdroj: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5419-2016-INIT/cs/pdf> s. 112.

zpracovávaná informace anonymní nebo byla anonymizována, lze tyto údaje využít pro souhrnné statistické účely s cílem odhalit a zaznamenat trendy v oblasti rovnosti³⁰.

- Evropský inspektor ochrany údajů ve svém [předběžném stanovisku týkajícím se ochrany údajů a vědeckého výzkumu](#) doporučuje: „zintenzivnit dialog mezi úřady pro ochranu osobních údajů a dozorčími skupinami pro etické otázky s cílem dospět ke společnému pojetí toho, které činnosti se považují za skutečný výzkum, unijních kodexů chování pro vědecký výzkum, k bližšímu sjednocení mezi unijními rámcovými výzkumnými programy a standardy ochrany údajů a začít debatu o podmínkách, za nichž se přístup výzkumníků k údajům držným soukromými společnostmi může zakládat na veřejném zájmu.“
- Členské státy se vyzývají, aby v co největším možném rozsahu odstranily překážky bránící činnosti některých veřejných orgánů, které v současné době neshromažďují údaje členěné dle etnického původu a rasy.

Příklady vnitrostátní praxe

V **Chorvatsku** vydal veřejný ochránce práv doporučení adresovaná příslušným orgánům veřejné správy a úřadům (zejména v oblasti vnitřních záležitostí, zdraví, sociálních věcí, práce, důchodového pojištění a vzdělávání), aby začaly shromažďovat a zpracovávat zvláštní kategorie osobních údajů, včetně těch o etnickém nebo národnostním původu, a přitom uplatňovaly vhodná ochranná opatření vedoucí k lepšímu pochopení strukturální diskriminace. V minulosti státní správa pravidelně uváděla, že toto orgány nemohou kvůli nařízení GDPR provádět.

Chorvatský institut veřejného zdraví započal spolupráci s ministerstvem vnitra, která si klade za cíl zlepšit sledování zdraví (a sociálních faktorů ovlivňujících zdraví) členů romské národnostní menšiny. Tato spolupráce následovala po příznivém stanovisku Agentury pro ochranu osobních údajů ohledně shromažďování údajů o národnostní a etnické příslušnosti v souladu s nařízením GDPR. Jde o jedno z opatření obsažených v [Akčním plánu pro provádění strategie začlenění Romů na období 2021–2027](#), řízeném chorvatským vládním úřadem pro lidská práva a práva národnostních menšin.

Portugalský statistický úřad úzce spolupracoval s pověřencem pro ochranu osobních údajů při portugalském statistickém úřadu s cílem zajistit, aby [pilotní průzkum o životních podmínkách, původu a průběhu života portugalských obyvatel](#) naplnil všechny požadavky nařízení GDPR. V dotazníku byly prováděny například tyto úpravy:

- zdobrovolnění průzkumu, na rozdíl od všech ostatních šetření o domácnostech, která jsou povinná,
- respondenti a osoby, které s nimi v domácnosti žijí, budou mít možnost neuvádět svá jména,
- tazatelé budou povinni dokončené rozhovory okamžitě vkládat do centrálního úložného místa, aby tak osobní informace získané od dotazovaných mohly být z pracovních počítačů tazatelů vymazány co nejdříve (v případech využití metod CAPI nebo CATI),
- jména, adresy a další charakteristiky členů domácnosti nebudou zařazeny do konečné databáze dostupné pro účely vnitřní analýzy,
- tok veškerých údajů v počítačových systémech portugalského statistického úřadu bude řádně posouzen za účelem řešení všech možných bezpečnostních problémů.

³⁰FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives](#) (Rovnost v EU 20 let od začátku provádění směrnic o rovnosti), Úřad pro publikace Evropské unie (Úřad pro publikace), Lucemburk, s. 21.

V **Nizozemsku**, dle místního Barometru kulturní rozmanitosti v organizacích, získal pilotní projekt probíhající mezi osmi veřejnými a soukromými organizacemi pozitivní hodnocení od úřadu pro ochranu osobních údajů. Protože soukromí jednotlivých zaměstnanců je důležité, Nizozemský statistický úřad analyzuje údaje o pracovních poskytnuté zaměstnavateli anonymně a vytváří pouze souhrnné výsledky. Není třeba shromažďovat a uvádět údaje o jednotlivých zaměstnancích. Veškeré údaje jsou anonymní a souhrnné na úrovni jednotlivých skupin. Je-li skupina příliš malá, statistický úřad dané údaje nezveřejní.

5. (Jak) shromažďovat informace o sebeidentifikaci na základě „rasy nebo etnického původu“

Odůvodnění

Podle [Zásad a doporučení OSN pro sčítání lidu, domů a bytů týkajících se etnického původu](#) (odst. 4.183) poskytují údaje o etnickém původu informace o rozmanitosti obyvatelstva a mohou sloužit k rozpoznání podskupin v obyvatelstvu. Mezi některé oblasti zkoumání, které na těchto údajích závisí, patří demografické trendy, praxe a příležitosti v oblasti zaměstnanosti, rozdělení příjmů, úroveň vzdělání, vzorce a trendy v migraci, složení a struktura rodiny, síť sociální podpory, zdravotní podmínky a viktimizace v oblasti trestné činnosti.

[Přístup k údajům založený na lidských právech](#) Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva uvádí, že skupiny obyvatelstva, které jsou předmětem zájmu, by se měly identifikovat samy, což znamená, že parametry vymezující danou skupinu by jí neměly být vnuceny vnějším subjektem nebo přiřazeny prisouzením či nepřímými faktory.

Shromažďování informací o sebeidentifikaci osoby z hlediska rasy nebo etnického původu by tedy mohlo mít význam pro:

- účely členění údajů, pro analýzu (strukturálních a systémových) nerovností ve výsledcích,
- analýzu nerovností z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám (např. zkoumání informací o rase nebo etnickém původu v souvislosti s údaji o jiných chráněných charakteristikách, jako je pohlaví, věk, zdravotní postižení, náboženství, přesvědčení, sexuální orientace atd.),
- lepší porozumění faktorům, které potenciálně přispívají k systémovým/strukturálním nerovnostem ve výsledcích, jakož i diskriminaci a rasismu, posilují je nebo jsou jejich základem,
- posilování postavení etnických a dalších rasializovaných menšin a skupin ohrožených diskriminací: *„statistické údaje založené na rase nebo etnickém původu mohou hrát rozhodující roli v soudních řízeních. Jednotlivci v postavení žalobců často potřebují statistické údaje, které by dokládaly jejich nárok, zvláště tam, kde se jedná o nepřímou diskriminaci [...], a jak to uznává směrnice o rasové rovnosti (15. bod odůvodnění)“³¹,*
- účely výběru vzorku nebo screeningu vhodných respondentů průzkumu.

Jak zmiňuje dokument [UNECE Guide to Data Disaggregation for Poverty measurement](#) (Pokyny EHK ke členění údajů pro měření chudoby), *„etnickou identitu lze měřit za využití řady pojmů, včetně etnického původu rodiny nebo etnického původu, etnické skupiny, kulturního původu, státního občanství, rasy, barvy [pleti], menšinového postavení, kmene, jazyka, náboženství – [a v řadě případů*

³¹ Al-Zubaidi, Y. (2020), [„Some reflections on racial and ethnic statistics for anti-discrimination purposes in Europe“](#) (Několik úvah nad statistikami o rase a etnickém původu pro účely boje proti diskriminaci v Evropě), in: *European equality law review*, 2. vyd, Úřad pro publikace, Lucemburk, s. 62–72, s. 65.

pomocí nepřímých proměnných, například země narození, země narození rodičů, občanství] – *nebo různých kombinací těchto pojmů*³².

Pokyny

- Pro účely shromažďování údajů **by se skupiny obyvatelstva, které jsou předmětem zájmu, měly definovat samy**. Toto je základní zásada, zejména pokud „rasa nebo etnický původ“ odkazuje na hledisko vazby osoby k etnické či jiné menšinové skupině nebo na identifikaci osoby s takovou skupinou. Připisování/identifikace „rasy nebo etnického původu“ respondenta přiřazené třetí stranou (např. tazatelem nebo poskytovatelem služby) nemusí nutně odpovídat tomu, jak se osoba skutečně identifikuje. V případech, kdy z logistických, politických nebo jiných důvodů může být k určení konkrétní skupiny obyvatelstva nezbytné využít demografické charakteristiky, [pokyny Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva k přístupu k údajům založenému na lidských právech](#) doporučují, aby subjekty shromažďující údaje daly veřejně najevo, že zacházením s těmito údaji a jejich zveřejněním se nevyjadřuje sebeidentifikace, nedošlo-li ke sdělení osobních informací o etnické identitě³³.
- Vysvětlit účel každého shromažďování údajů souvisejících s rasou nebo etnickým původem a při shromažďování údajů vycházet z osvědčených postupů a transparentnosti. Tím by se zvýšila úroveň důvěry k veškerému shromažďování údajů o etnickém původu.
- Subjektům shromažďujícím údaje se doporučuje, aby usilovaly o zapojení komunit/skupin, které jsou předmětem zájmu, do všech aspektů svých činností souvisejících se shromažďováním údajů, včetně nalézání nejhodnějších kategorií pro zachycení „rasy nebo etnického původu“ jednotlivce jako formy sociálního popisu. To by zajistilo, že s dotčenými komunitami / skupinami obyvatelstva se bude zacházet jako s odborníky na jejich vlastní reálný svět, a napomohlo by to potírání nevědomých předsudků.
- Protože definice, formulování pojmů a kategorizace mohou ovlivnit potenciální odpovědi, subjekty, které provádějí shromažďování údajů na základě rasy nebo etnického původu, by měly zajistit, aby základní kritéria použitá k měření pojmu „rasa nebo etnický původ“ v průzkumu, sčítání lidu, zdroji správních údajů atd. byla respondentům jasně vysvětlena; totéž se týká šíření výsledných údajů.
- Jelikož „vazba k etnické/menšinové/rasializované skupině nebo identifikace s ní“ je vícerozměrná a jde spíše o proces než o statický pojem, měly by této klasifikaci být poskytnuty pohyblivé hranice³⁴. Proto se doporučuje, aby subjekty shromažďující údaje respondentům daly možnost volby označit více příslušností k etnickému původu / skupině nebo kombinaci příslušností k etnické příslušnosti / skupině (tj. možnost smíšených kategorií). Informace o více

³² Evropská hospodářská komise OSN (EHK OSN) (2020), [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#) (Měření chudoby – pokyny pro členění údajů EHK), s. 33.

³³ OHCHR, 2018, [A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#) (Přístup k údajům založený na lidských právech: v Agendě pro udržitelný rozvoj 2030 nebude nikdo opomenut), [Organizace spojených národů, 2018, s. 13](#).

³⁴ To může představovat problém zejména u shromažďování správních údajů. Například pokud zdravotnický orgán začne ve svých formulářích shromažďovat prohlášení pacientů o jejich etnickém původu, tato informace zůstane v systému, dokud nebude buď odstraněna, nebo si daná osoba nevyžádá její změnu. Pokud nejsou poskytovány možnosti tyto změny provést a lidé nejsou pravidelně upozorňováni na informace o své osobě, které jsou uloženy v systému, určité charakteristiky – jednou shromážděné – mohou v systému zůstat, i když již neodpovídají tomu, jak by se osoba charakterizovala dnes.

(smíšených) identitách by mohly být shromažďovány buď pomocí jedné otázky s více odpověďmi, nebo za využití několika otázek s jednou odpovědí. Pro zachycení identifikace jakožto procesu a zabránění statické formulaci pojmu lze vazbu nebo identifikaci na základě rasy nebo etnického původu měřit na škále (např. od „žádná nebo malá vazba“ do „značná vazba“).

- Pro správné zdroje: Klasifikace využívané ve správních údajích musí být také pravidelně aktualizovány. Jelikož neexistuje záruka, že osoba sama sebe nadále identifikuje stejným způsobem, zejména pokud od původního získání informace a jejího vložení do rejstříku nebo správného zdroje uplynula dlouhá doba, doporučuje se poskytnout lidem možnost úpravy této informace, kdykoli osoba tuto změnu z vlastní iniciativy požaduje.
- V závislosti na způsobu shromažďování údajů (online, osobně, telefonicky) a zdroji údajů (správní rejstřík, sčítání lidu, průzkum atd.) by subjekty shromažďující údaje měly v technických instrukcích a dokumentech vysvětlit, jak má být uváděna „rasa nebo etnický původ“ dětí „smíšených“ párů (například výslovný pokyn, který respondentům umožňuje uvést více odpovědí nebo umožňuje odpovědi jako „dvojitá rasa“).
- Podle [UN Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses related to Ethnicity](#) (Zásady a doporučení OSN pro sčítání lidu, domů a bytů týkající se etnického původu) (odst. 4.185) klasifikace etnických/menšinových skupin rovněž vyžaduje začlenění nejjemnějších úrovní příslušnosti k etnickému původu / skupině, skupin vnímaných vlastním způsobem, regionálních a místních skupin, jakož i skupin, které se obvykle za etnické skupiny nepovažují, například náboženských skupin a skupin založených na státním občanství.
- Země shromažďující údaje o etnickém původu by měly vzít na vědomí, že přednastavení nebo předběžná klasifikace etnických skupin v době zachycení údajů může přinášet tendenci ztrácet podrobné informace o rozmanitosti obyvatelstva, **nedostanou-li prostor možnosti uvést „jiné“ nespecifikované etnické identity/skupiny a odpovědi v podobě volného textu.** Například poté, co byly během provádění [šetření EU-MIDIS II](#) Agentury pro základní práva konzultovány všechny relevantní romské organizace v Bulharsku, šetření během screeningu vhodných romských respondentů oslovením v domácnosti využilo leták s 25 kategoriemi pro sebeidentifikaci. Seznam zahrnoval například kategorie: *Romové, Cikáni, Ierlii, Demirdjii, Bakardjii, Dzambasi, Rudari/Ludari, Kopanari, Vlasi* atd. Subjekty shromažďující údaje tedy musí rozhodnout, které kategorie jsou nejdůležitější a nejsmysluplnější pro respondenty, což by se mělo ideálně provést ve spolupráci s komunitami/skupinami, od nichž se údaje shromažďují.
- Využívají-li subjekty shromažďující údaje za účelem shromažďování informací o sebeidentifikaci možnosti odpovědi s volným textem, vyzývají se, aby zohlednily tyto výhrady: 1) lidé o sobě ne vždy spontánně přemýšlí z hlediska rasy nebo etnického původu; 2) otevřená odpověď často přinese velmi vysoký počet odpovědí, které je v dalším kroku třeba znovu klasifikovat a zjednodušit, aby byly k užítku pro další analýzu.
- Otázku či otázky o rasové nebo etnické identifikaci by bylo vhodné položit tak, aby se respondentovi umožnilo zhlédnout všechny možnosti odpovědí ještě před tím, než se rozhodne³⁵.

³⁵ Evropská hospodářská komise OSN (EHK OSN) (2020), [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#) (Měření chudoby – pokyny pro členění údajů), s. 33.

- Jednotlivci by měli mít možnost sdělit nebo odepřít informaci o svých osobních charakteristikách. To znamená, že poskytnutí osobních informací o etnické příslušnosti osoby by mělo být pro potenciální respondenty volitelné, což jim musí být jasně sděleno v pokynech předcházejících otázce zaměřené na to, jak sami sebe identifikují z hlediska rasy nebo etnického původu.

Údaje by měly být shromažďovány se souhlasem respondenta, možnosti by měly zahrnovat uvedení nesouhlasu (například by respondenti k zajištění svobody sebeidentifikace „rasy nebo etnického původu“ měli mít možnost uvést „žádná“ či „neuveдено“³⁶). Účast by měla probíhat na základě dobrovolnosti. Zvláště proto, že otázky o zkušenostech s rasismem a diskriminací mohou být citově náročné nebo působit stres, je nezbytné zabránit přílišné zátěži respondentů.

- Subjektům shromažďujícím údaje a organizacím/subjektům zabývajícím se shromažďováním údajů se doporučuje investovat do vzdělávání pracovníků (sčítacích komisařů a tazatelů, jakož i pracovníků analyzujících údaje a poskytovatelů služeb). To by mohlo zahrnovat vytvoření online vzdělávacího portálu. Etnické komunity lze požádat o poskytnutí externího vzdělávání zaměřeného na informovanost.
- Shromažďování údajů by nemělo mít negativní dopad: mělo by se provádět za dodržování zásady lidských práv, kterou je „nepůsobit škodu“. Měly by být znovu posouzeny informace shromážděné prostřednictvím předchozích konzultací a participativních postupů, aby se zamezilo přílišné zátěži zranitelných skupin. Potenciální překážkou účasti by bez ohledu na způsob provádění rozhovorů mohla být skutečnost, že některé menšinové skupiny jsou často oslovovány za účelem účasti ve výzkumných šetřeních, ale ve výsledku se nutně nedočkaly změn ani žádných přímých přínosů. Je třeba, aby subjekty shromažďující údaje jasně poukázaly na přínosy účasti a klíčové cíle, mírnily obavy ohledně ochrany údajů a soukromí a pokud možno názorně ukazovaly, kde se pomocí podobných šetření dosáhlo změny.
- Členské státy a příslušné subjekty shromažďující údaje by si měly klást za cíl pravidelně sdílet osvědčené postupy týkající se otázek, *zda a jak* shromažďovat informace o sebeidentifikaci ve správních zdrojích. Shromažďování údajů o sebeidentifikaci z hlediska rasy / etnického původu pro správní účely nebo ve zdrojích správních údajů je v některých případech možné. Ve vybraném počtu zemí (např. Bulharsko, Maďarsko, Irsko, Slovensko) jsou tyto údaje shromažďovány prostřednictvím sčítání lidu. Nicméně ve většině členských států jsou zdroje správních údajů primárně závislé na nepřímých informacích, které naznačují etnický či přistěhovalecký původ (pokud jde o nepřímé údaje, viz hlavní zásada č. 6).
- Subjekty shromažďující údaje by měly poskytovat jasné, otevřeně přístupné informace o svých činnostech, včetně podoby výzkumu a metodiky shromažďování údajů. Údaje shromážděné státními orgány by měly být otevřeně přístupné veřejnosti³⁷.

³⁶ [UN Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses](#) (Zásady a doporučení OSN pro sčítání lidu, domů a bytů týkající se etnického původu) (odst. 4.186).

³⁷ OHCHR, 2018, [A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#) (Přístup k údajům založený na lidských právech: v Agendě pro udržitelný rozvoj 2030 nebude nikdo opomenut), [Organizace spojených národů, 2018, s. 14.](#)

Příklady vnitrostátní praxe

V [irském sčítání lidu v roce 2016](#) byly položeny otázky týkající se sebeidentifikace z hlediska rasy / etnického původu tímto způsobem:

Jaká je vaše etnická skupina?

A. Bílá

1. Irská
2. Irský Traveller
3. Jakákoli jiná skupina bílého původu

B. Černá nebo irská černá

1. Africká
2. Jakákoli jiná skupina černého původu

C. Asijská nebo irskoasijská

1. Čínská
2. Jakákoli jiná skupina asijského původu

D. Jiná, včetně smíšeného původu

V roce 2019 se konaly veřejné konzultace za účelem přezkumu obsahu dotazníku pro příští sčítání lidu. Výsledkem těchto konzultací bylo doplnění dalších kategorií do otázky týkající se etnického původu, a to pro: romský, indický/pákistánský/bangladéšský, arabský a smíšený původ. Pro podrobnosti viz plné znění [zprávy z konzultace](#). Níže je uvedena přepracovaná otázka na etnický původ pro příští sčítání lidu (plánováno na rok 2022):

Jaká je vaše etnická skupina / etnický původ?

A. Bílá

1. Irská
2. Irský Traveller
3. Romská
4. Jakákoli jiná skupina bílého původu

B. Černá nebo irská černá

5. Africká
6. Jakákoli jiná skupina černého původu

C. Asijská nebo irskoasijská

7. Čínská
8. Indická/pákistánská/bangladéšská
9. Jakákoli jiná skupina asijského původu

D. Jiná, včetně smíšené skupiny / smíšeného původu

10. Arabská
11. Smíšená, doplňte popis
12. Jiná, doplňte popis

Navíc jsou pokládány otázky pro měření zdravotního postižení a náboženství. Pro podrobnosti viz tuto kopii [formuláře pro sčítání lidu v roce 2022](#).

Na **Maltě** bude celostátní sčítání lidu plánované na listopad 2021 obsahovat otázky na rasový původ, náboženství a sexuální orientaci. Co se týká konkrétně rasového původu, dotazník pro sčítání lidu bude

obsahovat otázku s výzvou k odpovědi dle vlastního určení osoby. Tyto shromážděné informace budou pro Maltu první, neboť tento druh informací nebyl prostřednictvím sčítání lidu ani jiného celostátního průzkumu v minulosti nikdy shromažďován³⁸.

Ve **Španělsku** Generální ředitelství pro rovné zacházení a etnickou a rasovou různorodost zadalo v roce 2021 studii [„Šetření obyvatelstva afrického původu a potomků obyvatelstva afrického původu ve Španělsku – identita a přístup k právům“](#) se zaměřením na to, jak lidé afrického původu a potomci lidí afrického původu žijící ve Španělsku vykonávají a požívají svá občanská, politická, sociální, kulturní a ekonomická práva jako specifická sociální skupina a potenciální kolektivní oběť diskriminace. Základem studie jsou dva online průzkumy, které se obracejí na příslušné obyvatelstvo a organizace občanské společnosti, s otázkami na zkušenosti s diskriminací a policejním profilováním. Tato studie obsahovala otevřenou otázku, která lidem afrického původu žijícím ve Španělsku umožňovala sebeidentifikaci.

V **Itálii** se [průzkum diskriminace](#) zaměřuje také na etnické menšiny a zahrnuje vícero důvodů diskriminace a několik oblastí života, jako je vzdělávání, zaměstnání, zdraví, přístup ke zboží a službám a zapojení do politiky. S cílem zabývat se možnou existencí zranitelných skupin budou mít subjekty údajů možnost sebeidentifikace na základě charakteristik, jako jsou fyzické vlastnosti, zdravotní podmínky a postižení, skutečnost, že jsou přistěhovalci nebo potomci přistěhovalců, etnický původ a barva pleti, náboženská příslušnost, sexuální orientace nebo genderová identita. Kategorizační systémy dovolují více než jednu kategorii identifikace, ale respondenti mají také možnost ji neuvádět nebo uvést „žádná“. Tento projekt stále probíhá a pilotní studie je plánována na rok 2021.

V **Itálii** poskytuje [průzkum o začlenění Romů, Sintů a Caminantů v oblasti bydlení](#) údaje pro sledování začlenění těchto komunit, pokud jde o podmínky bydlení, což je součástí Národní strategie pro začlenění Romů, Sintů a Caminantů na období 2012–2020. Cílem je zlepšit statistické znalosti o romské populaci v Itálii tím, že bude vytvořen systém ukazatelů pro sledování politik začleňování, se zvláštním zřetelem na projekty transformace romského bydlení. Základní zásady provádění jsou sebeidentifikace, dobrovolné a anonymizované shromažďování údajů a zapojení zástupců Romů prostřednictvím Národní platformy romských sdružení.

Chorvatský Institut veřejného zdraví vytvořil [„ukazatele veřejného zdraví romských obyvatel v Chorvatské republice“](#), což je systém, který kombinuje údaje ze zdravotnických databází a rejstříků s údaji o etnickém původu. Vytvořením systému, který by poskytl realistický obraz zdraví Romů z dostupných a běžně vedených statistik veřejného zdraví, by opatření ve zdravotnictví plánovaná za využití realistických ukazatelů a údajů mohla být přesněji zaměřená a účinnější. Jelikož údaje v databázích a rejstřících veřejného zdraví nebyly z hlediska etnické příslušnosti běžně sledovány, zavedením tohoto opatření vznikl inovativní systém pro analýzu a informování o zdraví Romů, který poskytuje poznatky ze sociodemografických statistik.

Příklady z šetření Agentury pro základní práva (FRA)

Šetření EU-MIDIS provedené agenturou, zaměřené na přistěhovalce a potomky přistěhovalců, používají vícero přístupů k „rase nebo etnickému původu“.

1. K vybraní vzorku a screeningu vhodných respondentů se využívají nepřímé informace o zemi narození respondentů a zemi narození jejich rodičů, neboť v členských státech téměř

³⁸ Malta Today (2021), [„Census to collect data on race, sexual orientation and religion for first time“](#) (Sčítání lidu poprvé shromáždí údaje o rase, sexuální orientaci a náboženství), 13. květen 2021.

neexistují dostupné rámce pro výběr vzorků (jako je adresa nebo rejstříky jednotlivců), které by zahrnovaly informace o sebeidentifikaci na základě rasy nebo etnického původu.

2. K měření sebeidentifikace agentura využívá kombinaci oddělených průzkumných otázek, které se respondentů dotazují na informace související s různými aspekty vazeb se skupinou / příslušnosti ke skupině na základě rasy nebo etnického původu, jak ukazují tabulky níže³⁹.
3. Agentura používá sadu otázek, které měří zkušenosti respondentů s diskriminací na základě rasy nebo etnického původu v klíčových oblastech života (viz příklady z šetření agentury FRA u hlavní zásady č. 6 v těchto pokynech).

Znění otázky:

IN09	Sebeidentifikace jako osoby afrického původu nebo osoby černé pleti
	Popsal/a byste se jako osoba afrického původu / osoba černé pleti?
	JEDINÁ ODPOVĚĎ
1	Ano
2	Ne
-96	<i>Nechci uvádět</i>
-97	<i>Nerozumím otázce</i>
-98	<i>Netýká se mě</i>
-99	<i>Nevím</i>

Zdroj: Průzkum EU o přistěhovalcích a potomcích

RA02	Sebeidentifikace jako občana / Evropana / občana státu narození respondenta / státu narození rodičů respondenta	
	POLOŽTE VŠECHNY OTÁZKY	
	Lidé se mohou vnímat různými způsoby. Následující otázka se dotazuje na to, jak vnímáte sami sebe. Do jaké míry se na škále od 1 do 5, kde 1 znamená „vůbec ne“ a 5 „velmi silně“, cítíte jako:	
	UKAŽTE KARTU RA02	
	NAHLAS PŘEČTĚTE RA02_1 AŽ RA01_5	
RA02_1	Evropan/Evropanka	1 Vůbec ne
RA02_2	Rakušan/Rakušanka	2

³⁹ Pokud se však osoba narodila v zemi subsaharské Afriky, v analýze agentury FRA bude vedena v kategorii „přistěhovalci ze subsaharské Afriky“ bez ohledu na míru, s jakou se osoba identifikuje jako Evropan, spíše než jako subsaharský Afričan. To je způsobeno (ne)dostupností informací o etnické/rasové identifikaci v rámcich pro výběr vzorků a nutností využívat pro účely výběru vzorků zemi narození respondentů a zemi narození jejich rodičů, sloužící jako odhad.

RA02_3	Nigerijec/Nigerijka	3
...	...	4
....	...	5 Velmi silně
....	...	-96 <i>Nechci uvádět</i>
		-97 <i>Nerozumím otázce</i>
		-98 <i>Netýká se mě</i>
		-99 <i>Nevím</i>

Zdroj: Šetření EU MIDIS II agentury FRA

Šetření Agentury pro základní práva – šetření obecné populace v EU – zahrnovalo otázku na sebeidentifikaci jakožto etnické menšiny. Kromě toho se šetření respondentů dotazovalo na jejich zemi narození a zemi narození jejich rodičů.

r29	Zda patří k etnické menšině
	POLOŽTE VŠECHNY OTÁZKY
	Považujete se za součást etnické menšiny v [ZEMĚ]?
	JEDINÁ MOŽNÁ ODPOVĚĎ
1	Ano
2	Ne
888	<i>Nechci uvádět</i>
999	<i>Nevím</i>

Zdroj: Šetření agentury FRA o základních právech

6. Využití nepřímých informací při shromažďování údajů o rase nebo etnickém původu (není-li možná sebeidentifikace)

Odůvodnění

Členění dle rasy nebo etnického původu vyžaduje, aby byly shromažďovány údaje o příslušných charakteristikách. **Chybějící nebo neúplné** statistické údaje o rase nebo etnickém původu vyvolávají znepokojení, neboť je z tohoto důvodu obtížné hodnotit:

1. skutečný rozsah/rozšíření problémů, kterým etnické menšiny nebo rasializované skupiny čelí (například rasismus, diskriminace, strukturální nerovnosti v klíčových oblastech života, předsudečně motivované trestné činy a obtěžování, jakož i diskriminační profilování ze strany donucovacích orgánů);
2. účinnost právních předpisů a politik zaváděných se záměrem řešit nerovnost, diskriminaci a rasismus.

Jak bylo zmíněno výše, jelikož kategorizace podle rasy nebo etnického původu jsou sociální konstrukty, neexistuje zcela jasný význam ani měření, a tudíž ani žádné univerzální řešení, pokud jde o shromažďování údajů založených na sociálně konstruovaných rozdílech⁴⁰.

Nejdůležitější otázkou však je, v jakých kategoriích se znevýhodnění a nerovnosti objevují – je to například země narození, státní občanství, barva pleti, náboženství, nebo všechny dohromady? A do jaké míry kategorie používané pro statistiky o rovnosti smysluplně a správně zastupují všechny znevýhodněné osoby a skupiny v souvislosti s rasou nebo etnickým původem? Počty obyvatelstva / počty získané sčítáním lidu jsou prostorem, kde dochází k zastoupení skupin a skrze které lze zpochybnit politickou moc. Správné sčítání tedy umožňuje správné zastoupení a řádné zastoupení umožňuje řádnou ochranu.

Výzvy

- Z různých důvodů (historických, právních atd.) se ve většině členských států „*pojem rasa nebo etnický původ ve shromažďování údajů nepoužívá. Způsob, jakým je chápána rasa nebo etnický původ, ovlivňuje ochranu poskytovanou směrnici o rasové rovnosti a promítá se do skutečnosti, zda je zacházení zjevně založené na nepřímých údajích, jako je postavení přistěhovatele, státní příslušnost, jazyk a určité náboženské projevy, vnímáno jako přímá či nepřímá, skrytá či zjevná diskriminace*“⁴¹.
- Většina správních zdrojů využívá pro rasu nebo etnický původ nepřímé údaje, například občanství/národnost, zemi narození, zemi narození rodičů, jazyk. Podle [Měření chudoby – pokynů pro členění údajů](#) EHK OSN však „*může být používání nepřímých informací pro určité skupiny problematické a je třeba s ním zacházet opatrně. Například údaje založené na státní příslušnosti mohou být slabým ukazatelem etnického původu (kvůli rozdílům v politikách naturalizace) nebo původního obyvatelstva nebo autochtonních etnických skupin*“⁴².
- Používání nepřímých údajů tudíž přináší riziko „**nedostatečného pokrytí**“: Například pokud se statistiky o rovnosti zakládají pouze na zemi narození nebo státní příslušnosti (jakožto nepřímém údaji svědčícím o etnicitě / etnickém původu), budou opomíjet jiné druhy znevýhodnění a nerovnosti, které se mohou vyskytovat v souvislosti s barvou pleti, rasou nebo etnickým původem a náboženstvím, uvedeme-li alespoň několik z nich. Případně bude využívání údajů o místě narození s cílem ukázat dopad pandemie COVID-19 na etnické nebo rasializované menšiny opomíjet nebezpečí pro osoby afrického původu v druhé či třetí generaci. Existuje tedy rozpor mezi tím, co lze pomocí nepřímých údajů ukázat a co by bylo vhodné vědět.
- Používání nepřímých údajů přináší riziko homogenizace: Kupříkladu „občané EU „přistěhovaleckého původu“, „nové či nevětšinové etnicity“ nebo „nepůvodní“ sdílejí jednu charakteristiku: jejich označení je protikladem stojícím v opozici vůči druhé skupině, zemi narození nebo etnickému původu většinového obyvatelstva dané země. Tyto kategorie jsou

⁴⁰ Makkonnen, T. (2017), [European Handbook on Equality Data \(2016 revision\)](#) (Evropská příručka k údajům o rovnosti (revize z roku 2016).

⁴¹ Farkasová, L. (2017), [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#) (Analýza a srovnávací přehled postupů shromažďování údajů o rovnosti v Evropské unii: shromažďování údajů v oblasti etnického původu), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2017, s. 6.

⁴² Evropská hospodářská komise OSN (EHK OSN) (2020), [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#) (Měření chudoby – pokyny pro členění údajů), s. 70.

rovněž zavádějící, neboť paušalizují menšiny do jediné jednotky bez provedení šetření, zda skutečně patří k sobě“⁴³. Pokud se tedy využívají nepřímé údaje, výzkumní pracovníci by si měli uvědomovat dopad svého výběru kategorií na analýzu údajů.

- Nepřímé údaje jsou v rozporu se zásadou sebeidentifikace, a tudíž nevyjadřují různorodost ras nebo etnického původu ve společnosti. Například v případě první generace dlouhodobých rezidentů je možné, že nepřímý údaj „země narození“ nebude po 10–15 letech setrvání v zemi pobytu účelným a funkčním ukazatelem etnického původu.
- Údaje o přistěhovalectví (přistěhovaleckém původu), jazyku, úrovních vzdělání a chudobě nejsou účelnými nepřímými údaji pro měření diskriminace na základě rasy nebo etnického původu⁴⁴. Země, které odmítají shromažďovat údaje založené na rase nebo etnickém původu v souvislosti s diskriminací, by tedy uměle omezovaly výklad práv na rovné zacházení a konkrétněji účinné provádění zákonů potírajících diskriminaci.
- V diskriminaci založené na rase nebo etnickém původu nejde o to, jak lidé definují sami sebe, ale jak je vidí/vnímají ostatní. V tomto případě je relevantní identifikace třetí strany, avšak tuto informaci je obtížné získat při sčítání lidu.

Pokyny

- Chybí-li vhodné rámce pro výběr vzorků, využití nepřímých informací je často jediným způsobem, jak provést průzkum etnických nebo rasializovaných menšin.
- *„Pro měření (ne)rovnosti může být zjištění vnímané rasy a etnického původu stejně důležité jako rasa či etnický původ určený sebeidentifikací. (Vnímaný) rasový původ je důležitým prvkem zkušeností s diskriminací Evropanů afrického původu a evropských muslimů, jakož i Romů“⁴⁵.*
- Vzhledem k vysoké segregaci životních podmínek Romů v několika členských státech, která postihuje celé mikroregiony, lze jako nepřímé údaje využít údaje o chudobě/příjmu, a to zejména v kombinaci se zeměpisným umístěním⁴⁶.
- Využití nepřímých údajů by mělo být transparentní a informace o něm by měly být veřejně přístupné. Například by k technickým (meta)informacím pro shromažďování údajů měly být doplněny poznámky s informacemi pro uživatele údajů vysvětlující definice a meze použitých nepřímých údajů.
- Kde nelze uplatnit zásadu sebeidentifikace, vycházející z lidských práv, subjekty shromažďující údaje by měly předvídat upřesňování a zvyšování počtu nepřímých proměnných/kategorií ve stávajících zdrojích a analýzách údajů, aby tak zajistily úplné pokrytí různých skupin obyvatelstva.

⁴³ Farkasová, L. (2017), [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#) (Analýza a srovnávací přehled postupů shromažďování údajů o rovnosti v Evropské unii: shromažďování údajů v oblasti etnického původu), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2017, s. 38.

⁴⁴ Tamtéž, s. 6.

⁴⁵ Farkasová, L. (2017), [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#) (Analýza a srovnávací přehled postupů shromažďování údajů o rovnosti v Evropské unii: shromažďování údajů v oblasti etnického původu), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2017, s. 6.

⁴⁶ Tamtéž.

- Časem by nepřímé údaje měly být vyřazeny z užívání a systémy údajů posíleny.
- Subjekty shromažďující údaje a uživatelé údajů potřebují větší počet vzájemně se doplňujících zdrojů údajů o rovnosti na základě rasy nebo etnického původu, které umožní účinné sledování provádění právních předpisů k potírání diskriminace. Vzhledem k tomu, že s rasou nebo etnickým původem se pracuje různými způsoby, je však pro zvýšení srovnatelnosti třeba různé zdroje údajů časem dále sjednotit a koordinovat (viz hlavní zásada č. 3).

Příklady vnitrostátní praxe

- Vyčerpávající příklady vnitrostátních postupů nabízí zpráva [Analýza a srovnávací přehled postupů shromažďování údajů o rovnosti v Evropské unii: shromažďování údajů v oblasti etnického původu](#).

7. Shromažďování údajů o zkušenostech s diskriminací na základě etnického původu / rasy v klíčových oblastech života

Údaje z průzkumů agentury FRA pravidelně vykreslují rozsah a povahu zažívání nerovnosti a rasové/etnické diskriminace napříč EU. Činí tak s ohledem na důvody diskriminace a oblasti života, na něž se vztahují platné právní předpisy proti diskriminaci ve všech členských státech EU (například směrnice o rasové rovnosti a rovnosti v zaměstnání)⁴⁷.

Údaje agentury FRA dále ukazují, že rozšířenost rasové/etnické diskriminace zůstává stále vysoká, a to v průběhu času i napříč různými skupinami obyvatel v různých členských státech. Ukazují také, že oběti diskriminace obvykle incidenty, které zažívají, neohlašují žádným úřadům nebo orgánům, a to z řady důvodů včetně toho, že nevědí, kam se mají obrátit⁴⁸.

Výsledkem je, že incidenty zůstávají institucím, které mají právní povinnost obětem diskriminace pomáhat, včetně orgánů pro rovné zacházení, z velké části neviditelné. Tento jev, také známý jako obušování skutečných případů diskriminace, se ukazuje být závažným problémem, pokud jde o získání spolehlivé představy o rozsahu rasové/etnické diskriminace, jelikož znamená, že je viditelná pouze malá část skutečné diskriminace, kterou ohrožení lidé zažívají (jde o „vrchol ledovce“). Údaje z průzkumů tedy představují nejbližší odhad reality tohoto důvodu diskriminace.

⁴⁷ Směrnice o rasové rovnosti zakazuje přímou a nepřímou diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu. Článek 3 týkající se oblasti působnosti směrnice konkretizuje, že se směrnice vztahuje na zaměstnání a pracovní poměr, odborné vzdělávání, pracovní podmínky a členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů; sociální ochranu včetně sociálního zabezpečení a zdravotní péče; sociální výhody; vzdělání; a přístup ke zboží a službám, které jsou k dispozici veřejnosti, včetně ubytování, a jejich dodávky. Směrnice o rovnosti v zaměstnání zakazuje přímou a nepřímou diskriminaci na základě náboženství nebo přesvědčení, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace. Článek 3 týkající se oblasti působnosti směrnice konkretizuje, že se směrnice vztahuje na zaměstnání a pracovní poměr, odborné vzdělávání, pracovní podmínky a členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů.

⁴⁸ FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#) (Rovnost v EU 20 let od začátku provádění směrnic o rovnosti). Úřad pro publikace, Lucemburk, s. 13. Na základě názoru Kimberlé Crenshawové Evropská komise uznává, „že jednotlivci mohou náležet do několika znevýhodněných skupin zároveň a mohou trpět specifickými formami diskriminace“. Viz také definice Evropského institutu pro rovnost žen a mužů (EIGE), pokud jde o pojmy „vícenásobná diskriminace“ na adrese: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1297?lang=cs> a „intersekcionalita“ na adrese: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1492?lang=cs>

Údaje z průzkumů agentury FRA také ukazují, že například mnoho Romů, Travellerů, muslimů, Židů a přistěhovalců a jejich potomků nedokáže s jistotou říci, zda zažívají diskriminaci na základě své rasy či etnického původu, a nikoli svého náboženství či přesvědčení. Údaje agentury FRA také soustavně ukazují, že mnoho lidí napříč EU zažívá vícenásobnou diskriminaci a diskriminaci z důvodu příslušnosti ke dvěma nebo více skupinám, na základě různých kombinací důvodů. *Diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma nebo více skupinám* je situace, v níž se projevuje a vzájemně na sebe působí několik typů diskriminace najednou takovým způsobem, že jsou neoddělitelné a vytvářejí nové typy diskriminace⁴⁹.

Odůvodnění

Objektivní, spolehlivé a srovnatelné údaje dokumentující zkušenosti s nerovností a diskriminací jsou nezbytným nástrojem pro tvorbu politik založenou na důkazech. Jak už bylo zmíněno, nepřímé údaje zřídka nabízejí spolehlivý obraz diskriminace postihující rasializované skupiny a etnické menšiny. Shromažďování údajů o zkušenostech různých skupin s diskriminací na základě různých důvodů a v různých oblastech života je jedním z neúčinnějších způsobů, jak hodnotit účinné provádění antidiskriminačních právních předpisů. Jde o silný nástroj pro sledování míry, do jaké mohou být rasové či etnické předsudky uplatňovány například v přístupu k zaměstnání, bydlení, vzdělávání, zdraví a zboží a službám, jakož i při styku s donucovacími orgány.

„Procesy jako například přiřítání nebo připisování, odlišování, zařazování do skupin a stereotypizace vytvářejí, ustanovují nebo vnucují rasu či etnický původ. Rasa nebo etnická identita nemusejí odpovídat té, kterou vnímá nebo předpokládá třetí strana. Identita je fluidní a může se v průběhu času měnit. To však nutně nemusí mít vliv na to, jak je osoba vnímána“⁵⁰. Jistá úroveň zařazování do skupin je při shromažďování a analýze statistických údajů nevyhnutelná a může být nezbytná. Subjekty shromažďující údaje a využívající toto zařazování do skupin si však musí být vědomy, jaká rizika tento výběr skupinového zařazování přináší.

Pokyny

- Veškerým otázkám týkajícím se zkušeností s diskriminací by měla předcházet definice diskriminace. Je také nezbytné, aby se respondenti k této konkrétní definici mohli během shromažďování údajů kdykoli vrátit. K tomu je třeba, aby subjekty shromažďující údaje zajistily, aby respondenti měli přístup k poskytnuté definici (za využití letáku nebo možnosti hlasitého přečtení v osobním rozhovoru či prostřednictvím kolonky s informacemi v online průzkumech) a rozuměli jí.
- Standardizace formátu otázky: otázky na rasovou/etnickou diskriminaci by měly mít stejnou logiku jako otázky na diskriminaci z jiných důvodů.
- Ohledně zkušeností s diskriminací v různých oblastech života (jako je zaměstnání, vzdělávání, zdraví, bydlení, přístup ke zboží a službám, přístup ke spravedlnosti atd.) by raději měly být kladeny oddělené otázky, namísto pouze jedné obecné otázky týkající se diskriminace bez konkretizace oblastí.
- Výpočet rozšíření diskriminace pro různé oblasti života také umožňuje, aby tvůrci politik vytvářeli a prováděli politiky zvláště uzpůsobené pro boj proti diskriminaci v jednotlivých

⁴⁹ Tamtéž, s. 11.

⁵⁰ Farkasová, L. (2017), [The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#) (Význam rasy nebo etnického původu v právních předpisech EU: mezi stereotypy a identitami), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2017, s. 37.

oblastech, kterým se věnují. Vedle způsobilosti zaměřit se na konkrétní oblasti politik může dotazování na různé oblasti života odděleně pomoci respondentům rozpomenout se na příslušné události. V opačném případě, je-li položena jen jedna otázka, mohou se někteří respondenti soustředit zejména na situace související se zaměstnáním nebo vzděláváním, a zapomenout na bydlení či obchody a služby. V oblasti viktimizace obětí trestných činů se ukázalo, že výsledkem konkrétnějších otázek je vyšší celková rozšířenost, než jaké by se dosáhlo kladením menšího počtu obecnějších otázek.

- Otázky na zkušenosti s diskriminací by raději měly být pokládány v nejméně dvou různých časových obdobích, což respondentům umožní rozlišit mezi krátkodobými a dlouhodobými zkušenostmi (například po dvanácti či 24 měsících nebo během pěti let, které průzkumu předcházely).

Bylo zjištěno, že tento proces zvyšuje spolehlivost a validitu údajů tím, že respondentům umožňuje uvést relevantní zkušenosti v různých fázích života⁵¹. Odpovědi na otázky týkající se krátkodobých zkušeností s diskriminací mohou kromě toho pomoci sledovat účinnost nedávno provedených opatření. Při určování časového intervalu by subjekty shromažďující údaje měly zohlednit definici určitých ukazatelů, které jsou v této souvislosti zvláště důležité, jako je – například – ukazatel [10.3.1 obsažený v Agendě OSN pro udržitelný rozvoj 2030](#) (ukazatel zaměřený na určení podílu obyvatel, kteří udávají, že se osobně cítili být diskriminováni nebo obtěžováni v předešlých dvanácti měsících). Intervaly by navíc měly být určeny způsobem, který umožňuje srovnání s výsledky jiných průzkumů, jako jsou pravidelné průzkumy agentury FRA.

- Pro zachycení intenzity nebo opakování zkušeností s diskriminací se subjekty shromažďující údaje mohou respondentů ptát, jak často se v určitém časovém období setkali s rasovou nebo etnickou diskriminací.
- Posloupnost a návaznost otázek: doporučuje se zahájit oddíl týkající se diskriminace definicí; otázky na postoje by měly předcházet otázkám ohledně zkušeností; četnost a reakce (například podání stížnosti a pokud byla podána, komu).
- Za účelem odhalení vícenásobné diskriminace a diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma nebo více skupinám by se na rozšířenost diskriminace na základě rasy nebo etnického původu mělo pohlížet ve spojení s rozšířeností diskriminace z dalších důvodů a v kombinaci s ní.⁵² Řádné zohlednění [Pokynů ke zlepšení shromažďování a využívání údajů o rovnosti](#), zejména pokynu č. 6 „Zajistit úplnost údajů o rovnosti“, který doporučuje, aby členské státy do všech stávajících systémů shromažďování údajů začlenily měření vícenásobné diskriminace a diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma nebo více skupinám; například shromažďované údaje o zdravotním postižení by měly ideálně obsahovat informace o rase nebo etnickém původu, pohlaví, věku a dalších potenciálních charakteristikách, které by mohly vést k vyššímu ohrožení diskriminací na základě různých faktorů nebo nerovností z důvodu příslušnosti ke dvěma nebo více skupinám. Tento typ analýzy obecně k získání spolehlivých výsledků vyžaduje

⁵¹ Viz například: FRA (2014), [Violence against women: an EU-wide survey Main results](#) (Násilí na ženách: Hlavní výsledky celoevropského průzkumu), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2015.

⁵² Na základě názoru Kimberlé Crenshawové Evropská komise uznává, „že jednotlivci mohou náležet do několika znevýhodněných skupin zároveň a mohou trpět specifickými formami diskriminace“. V: Evropská komise (2007), [Tackling Multiple Discrimination - Practices, policies and laws](#) (Řešení vícenásobné diskriminace – postupy, politiky a právní předpisy), Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, Lucemburk, 2007, s. 15.

větší vzorky a je možné zohlednit řadu různých zdrojů, včetně velkých šetření, správních a propojitelných údajů.

- Členské státy se vyzývají, aby začlenily shromažďování zkušeností s rasovou/etnickou diskriminací do všech průzkumů na úrovni EU a členských států (například šetření pracovních sil (LFS) a statistika EU v oblasti životních podmínek (EU-SILC)) tím způsobem, že do nich zahrnou otázky/moduly týkající se diskriminace. To lze provést buď zavedením jednotlivých proměnných/otázek v průzkumu, které specificky měří vnímanou rasovou/etnickou diskriminaci, nebo pravidelným prováděním průzkumných tematických modulů, s cílem pokrýt řadu záležitostí souvisejících s rasovou nebo etnickou diskriminací, předsudečně motivovaným obtěžováním, rasismem a diskriminačními postupy profilování.
- Míra účasti a odpovědí v průzkumech výrazně narůstá, „pokud respondenti mají na tématu studie přímý zájem, jako je tomu u zkušeností s diskriminací“⁵³.
- Provedení šetření o situaci před shromažďováním údajů: Shromažďování údajů o prostředí a informací o složení a koncentraci skupin, kterých se bude průzkum týkat, před vytvořením podoby průzkumu a rozhodnutím o něm je pro každé shromažďování údajů důležitým úkolem. Informované rozhodnutí o nejlepší možné podobě vzorku lze přijmout pouze po úplném zmapování informací o cílovém obyvatelstvu v každé ze zemí, kde bude průzkum probíhat⁵⁴.
- Podpora sdílení osvědčených postupů při měření zkušeností s diskriminací.

Příklady vnitrostátní praxe

Irský modul týkající se [rovnosti a diskriminace](#) (pro 1. čtvrtletí roku 2019) kladl otázky o diskriminaci v klíčových oblastech života, včetně diskriminace na pracovišti, přístupu k veřejným a soukromým službám a zacházení v nich, vzdělávání, bydlení, zdraví, dopravy a styku s policií. Za účelem měření zkušeností s diskriminací na pracovišti byly položeny následující otázky (stejným způsobem napříč všemi prostředími):

DISKRIM 1 „Cítil/a jste se v posledních dvou letech na pracovišti osobně diskriminován/a?“

1. Ano / 2. Ne / 3. Netýká se mě (nepracuji, v posledních dvou letech jsem nepracoval/a) / 4. Nevím

POKUD DISKRIM_1=1 -> PROČ

PROČ „Proč se domníváte, že jste byl/a diskriminován/a – bylo to kvůli vašemu/vaší: (Je možné více odpovědí)

1. Pohlaví
2. Rodinnému stavu
3. Postavení v rodině (např. těhotná nebo s dětmi či jinými vyživovanými osobami)
4. Náboženskému přesvědčení
5. Sexuální orientaci
6. Věku
7. Zdravotnímu postižení

⁵³ FRA (2017), [Second European Union Minorities and Discrimination Survey - Technical Report](#) (Druhé šetření o menšinách a diskriminaci v Evropské unii – technická zpráva), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2017, s. 93.

⁵⁴ FRA (2017), [Second European Union Minorities and Discrimination Survey - Technical Report](#) (Druhé šetření o menšinách a diskriminaci v Evropské unii – technická zpráva), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2017, s. 92.

8. Rase (včetně barvy pleti, státní příslušnosti, etnickému nebo národnostnímu původu)
9. Členství v komunitě Travellerů
10. Jiné (prosím upřesněte)

Navazující otázky se týkaly povahy diskriminace, její četnosti, závažnosti jejích důsledků a toho, zda byl v reakci na ni učiněn nějaký krok (například podána stížnost nebo žaloba).

V **Německu** komunitně zřízená organizace *Each One Teach One* (EOTO) ve spolupráci s organizací *Citizens for Europe* iniciovala [#Afrozensus](#), s cílem prozkoumat život a zkušenosti s diskriminací osob afrického původu (včetně osob černé barvy pleti, Afričanů a osob z africké diaspory v Německu). Projekt financovala Německá agentura pro boj proti diskriminaci (FADA). Skládá se z online průzkumu a kvalitativního šetření (rozhovory s odborníky a cílovými skupinami). Dotazník v online průzkumu obsahuje různé moduly. Jeden z nich je vytvořen se záměrem podrobně zachytit zkušenosti s diskriminací z různých důvodů ve všech relevantních oblastech života. Projekt má podobu panelu a organizace EOTO plánuje online průzkum v budoucnosti zopakovat, aby tímto způsobem změřila rasismus proti lidem černé barvy pleti v průběhu času.

V **Německu** usiluje [Rassismusmonitor](#) – nový projekt institutu DeZIM-Institut (Německé centrum pro výzkum integrace a migrace), financovaný Spolkovým ministerstvem pro rodinu, seniory, ženy a mládež – o šetření příčin, rozsahu a důsledků rasismu v Německu. Záměrem tohoto projektu je nabídnout účinný nástroj pro sledování rasismu pomocí kombinace kvantitativních, kvalitativních a experimentálních metod. Navíc k reprezentativním průzkumům obyvatelstva a specifickým průzkumům zaměřeným na osoby postižené rasismem budou uplatněny právní, statistické, sociopsychologické a další mezioborové přístupy.

Norsko v roce 2020 provedlo první celostátní [průzkum kvality života](#) obyvatelstva, v němž byli respondenti tázáni, zda v posledních dvanácti měsících zažili horší zacházení než ostatní (diskriminaci). Odpovědi byly rozděleny mezi respondenty *přistěhovaleckého původu*, *osoby narozené v Norsku s rodiči přistěhovanci* a *zbytek obyvatelstva*. Respondenti byli poté požádáni, aby vybrali „důvod(y) pro skutečnost, že byli diskriminováni“, z tohoto seznamu:

- *Věk*
- *Pohlaví*
- *Nemoc/zranění*
- *Zdravotní postižení*
- *Etnický původ*
- *Barva pleti*
- *Náboženství/přesvědčení*
- *Politické názory*
- *Sexuální identita*

Příklady z šetření agentury FRA

[Měření diskriminace v šetřeních EU-MIDIS agentury FRA](#): Šetření EU MIDIS a následná šetření o Romech, Romech a Travellerech a přistěhovalcích a potomcích se respondentů dotazují, zda se cítili diskriminováni z jednoho či více důvodů – barvy pleti, etnického nebo přistěhovaleckého původu, náboženství nebo náboženského přesvědčení, pohlaví, věku, zdravotního postižení, sexuální orientace a „jiných“ důvodů – v různých oblastech a činnostech: při hledání práce, v práci, ve vzdělávání nebo při kontaktu se zaměstnanci ve škole svých dětí, v přístupu ke zdravotní péči, v souvislosti s bydlením a při využívání veřejných či soukromých služeb (například veřejná doprava, správní úřady, při vstupu do nočního klubu, restaurace nebo hotelu a při návštěvě obchodu nebo vstupu do něj).

Respondenti, kteří uvedli diskriminaci z nejméně jednoho ze tří specifických důvodů – barva pleti, etnický nebo přistěhovalecký původ a náboženství nebo náboženské přesvědčení –, byli dotázáni na další podrobnosti o incidentu za použití obecného výrazu „etnický nebo přistěhovalecký původ“. Obecný výraz „etnický nebo přistěhovalecký původ“ naznačuje rasovou/etnickou diskriminaci, jak o ní hovoří tyto pokyny.

Znění a posloupnost otázek

Šetření obsahuje definici diskriminace, s níž se respondenti mohou seznámit předtím, než jsou dotázáni na své vlastní zkušenosti s diskriminací: „*Rád/a bych se vás zeptal/a na několik otázek ohledně lidských práv. Základním právem je, aby s osobou bylo zacházeno rovným způsobem. Přesto mohou někteří lidé zažít diskriminaci. Diskriminací rozumíme situaci, kdy je s někým zacházeno nepříznivě ve srovnání s ostatními z důvodu barvy pleti, věku, pohlaví, sexuální orientace, zdravotního postižení, etnického původu, náboženství nebo náboženského přesvědčení.*“

Znění otázky pro respondenty, kteří v pěti letech předcházejících šetření hledali práci: „*Když jste v posledních pěti letech hledali práci⁵⁵, cítili jste se někdy diskriminováni z některého z následujících důvodů? Uveďte všechny, které se vás týkají.*“

1 Barva pleti nebo rasový původ

2 Etnický nebo přistěhovalecký původ

3 Náboženství nebo náboženské přesvědčení

4 Věk (například příliš nízký nebo příliš vysoký)

5 Pohlaví/gender (například že jste muž či žena)

6 Zdravotní postižení

7 Sexuální orientace (například že jste gay, lesba nebo bisexuální osoba)

8 Genderová identita nebo vyjádření genderové identity (to zahrnuje například transgender osoby, transvestity nebo nebinární osoby) – POKUD CAPI: TAZATEL: PŘEČTĚTE VYSVĚTLENÍ / POKUD CASI / ON-LINE: TLAČÍTKO S INFORMACEMI: Například osoba, která se narodila jako chlapec, ale později se cítí jako dívka/žena, nebo se narodila jako dívka, a později se cítí spíše jako chlapec/muž. Případně osoba, která nosí oděv obvykle určený pro opačné pohlaví.

9 Jiný (prosím upřesněte): OTEVŘENÉ TEXTOVÉ POLE PROSÍM UPŘESNĚTE DŮVOD

10 V této situaci jsem se necítil/a diskriminován/a ze žádného důvodu

-96 - Nechci uvádět

-97 - Nerozumím otázce

-99 - Nevím

Respondenti, kteří uvedli diskriminaci alespoň z jednoho ze tří specifických důvodů – 1) Barva pleti nebo rasový původ; 2) Etnický nebo přistěhovalecký původ; 3) Náboženství nebo náboženské přesvědčení –, jsou dotázáni na další podrobnosti o incidentu, zda podali stížnost, a pokud ano, jaké instituci/orgánu.

8. Poskytovat dostatečné rozpočtové prostředky pro pravidelné průzkumy shromažďující údaje o rovnosti na základě rasy / etnického původu, zejména není-li možné shromažďování správních údajů

Odůvodnění

Je třeba, aby vlády zajistily, že údaje o rovnosti budou za účelem monitorování dodržování povinností dle práva EU shromažďovány pravidelně, a to i když není možné shromažďovat správních údaje. V těchto

⁵⁵ Šetření agentury FRA se dotazují na zkušenosti s diskriminací ve dvou časových obdobích: dvanáct měsíců a pět let předcházejících šetření.

případech je nutné přidělit dostatečné rozpočtové prostředky na celostátní/regionální úrovni pro shromažďování údajů o rovnosti na základě rasy / etnického původu prostřednictvím pravidelných celostátních/regionálních průzkumů prováděných příslušným orgánem (např. orgánem s odborností a kapacitou vhodnými pro výzkum).

Pokyny

- Neprovádí-li se pravidelné shromažďování údajů o rovnosti na základě rasy / etnického původu prostřednictvím správních zdrojů nebo průzkumů, mohly by členské státy zajistit **dostatečné rozpočtové prostředky ke shromažďování těchto údajů pomocí všeobecného celostátního průzkumu**, a to každé čtyři až pět let. Tento průzkum by měl:
 - reprezentovat všechny pro politiky relevantní cílové skupiny za účelem členění na základě rasy nebo etnického původu,
 - mít za cíl zastupovat rozmanitost komunit/skupin v zemi, které určují svou identitu z hlediska rasy nebo etnického původu,
 - mít za cíl také zahrnout obyvatele a skupiny označené za „těžko dosažitelné“, včetně lidí žijících v chudobě. To by rovněž mělo znamenat, že průzkumný nástroj (dotazník plus další materiály pro práci v terénu) bude přeložen do jazyků vhodných pro tyto skupiny a že budou zapojeny komunitní organizace, mediátoři a tazatelé náležející do těchto skupin⁵⁶,
 - být založen na vzorcích natolik velkých, aby umožnily podrobnější analýzu údajů za účelem odhalení zeměpisných rozdílů a nerovností (z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám). To znamená, že čistý vzorek by měl být dostatečně velký, aby umožnil další členění údajů, pokud jde o zeměpisné rozdělení, věk, pohlaví/gender a vzdělání,
 - být způsobilý podat spolehlivé a validní údaje o všech pro politiky relevantních cílových skupinách – tzn. využívat aktuální pokyny a normy pro průzkumná měření a tvorbu průzkumných (vzorků) u těžko dosažitelného obyvatelstva.
- Pravidelné průzkumy shromažďující údaje o rovnosti na základě rasy nebo etnického původu lze provádět buď jako nezávislé průzkumy konkrétně zaměřené na skupiny obyvatel, které určují svou identitu z hlediska rasy nebo etnického původu, nebo jako součást obecného průzkumu o rovnosti (tj. průzkum, který by také zcela pokryl ostatní chráněné charakteristiky). To lze provést na celostátní (a je-li to vhodné, regionální) úrovni příslušným orgánem, statistickým úřadem či výzkumnou organizací, které mají kapacitu a odbornost vhodnou pro výzkum, za dodržování předem uvedených základních zásad (včetně mapování a posouzení potřeb atd.).

Příklady vnitrostátní praxe

V **Itálii** úřad Istat v roce 2015 provedl průzkum na téma „Integrace druhé generace“ (ISG), spolufinancovaný Ministerstvem vnitra a Evropským fondem pro integraci státních příslušníků třetích zemí (EFI).

Lucembursko v roce 2021 zahájilo celostátní [průzkum o zkušenostech s rasismem a etnicko-rasovou diskriminací](#), který se zabýval například otázkami: Jak rozšířené jsou v Lucembursku rasismus a etnicko-

⁵⁶ Evropská hospodářská komise OSN (EHK OSN) (2020), [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#) (Měření chudoby – pokyny pro členění údajů), s. 70. <https://unece.org/sites/default/files/2021-01/ECESTAT20204.pdf>

rasová diskriminace? Které skupiny obyvatel jsou převážně jejich cílem? V jakých souvislostech a situacích místní obyvatelé vnímají diskriminační jednání a zacházení? Kde a jak lze za účelem boje proti těmto problémům zasáhnout?

Průzkum koordinuje Ministerstvo pro rodinu, integraci a Velký region, provádí ho Lucemburský institut pro socioekonomický výzkum (LISER) ve spolupráci s *Centre d'étude et de formation interculturelles et sociales* (CEFIS).

Dotazník bude předložen 15 000 náhodně vybraným místním obyvatelům s převažujícím zastoupením ohrožených skupin obyvatel. Průzkum bude dostupný v pěti jazycích – francouzštině, lucemburštině, němčině, angličtině a portugalštině – a bude veden převážně online. Týká se jak původních lucemburských obyvatel, tak osob přistěhovaleckého původu.

Dotazník obsahuje otázky na osobní charakteristiky respondentů, jejich postoj k rasismu, názory na přistěhovalectví a rozmanitost, vnímání etnicko-rasové diskriminace v Lucembursku, které zažili jako svědci či jako oběti. Údaje shromážděné v průzkumu budou využity pro určení oblastí, v nichž jsou nutné konkrétní kroky. Budou rovněž zohledněny ve formulaci politických doporučení pro boj proti rasismu a diskriminaci. Na tyto záležitosti se bude nahlížet v několika oblastech, jako je zaměstnání, bydlení, přístup ke zdravotní péči, vzdělávání a sociální síť: [racism \(liser.lu\)](http://racism.liser.lu).

V **Norsku** v roce 2020 Norské ředitelství pro děti, mládež a rodinné záležitosti společně s Norským ředitelstvím pro zdraví spolufinancovaly celostátní [průzkum o kvalitě života](#). Průzkum se skládal z otázek o kvalitě života, spokojenosti s vlastním fyzickým a duševním zdravím, jakož i optimismem do budoucna a o zažívání smyslu a odhodlání v každodenním životě atd. Průzkum se opakoval v roce 2021 a snad bude v budoucnu proveden znovu, a to jednou za rok, či méně často.

Další etická hlediska shromažďování údajů založených na rase nebo etnickém původu⁵⁷

- **Účast všech respondentů musí být dobrovolná.** Obzvláště důležité bude zajistit, aby se cílové skupiny nabídkou účasti v průzkumu necítily ohroženy, nuceny či povinny zúčastnit se ze strachu z negativních důsledků, a dále by účast neměla narušit důvěru ve veřejné orgány. Pro mnoho osob z cílových skupin může zapojení do výzkumu dále představovat neznámou zkušenost, což přináší riziko vyvolání pocitů hanby či strachu. Budování důvěry bude mít tedy zásadní důležitost.
- **Využití komunitních organizací, mediátorů a tazatelů z cílových skupin** Ačkoliv vzhledem k postavení a dosahu v rámci svých komunit mohou být nápomocni při podpoře průzkumu, je důležité zajistit, aby se cílové skupiny necítily pod nátlakem nutícím je k účasti, a proto by se například spoléhání na náboženské vůdce mělo pečlivě uvážit. Pokud jde o dotazování osobami z cílových skupin, je třeba podotknout, že některé komunity mohou být malé, a při dotazování může přítomnost někoho ze stejné etnické skupiny během rozhovoru vést k obavám o soukromí a neochotě pravdivě odpovídat na citlivé otázky.
- Podobně bude klíčový **informovaný souhlas s účastí a právo neodpovědět na otázku**. Je třeba **jasná komunikace, která výzkum jednoduchým a srozumitelným způsobem vysvětlí**. Respondentům je potřeba nabídnout jednoduchý, jasný způsob pro vystoupení z průzkumu.

⁵⁷ Na základě zkušeností agentury FRA s průzkumy týkajícími se těžko dosažitelného obyvatelstva a (etnických) menšin, jakož i přistěhovalců a potomků přistěhovalců.

- Vytvoření **bezpečného prostředí**, kde respondenti mohou na otázky odpovídat svým tempem, v soukromí, beze strachu, že je zaslechnou další členové domácnosti nebo kolemjdoucí, buduje důvěru, zlepšuje prožitek respondenta a v konečném důsledku přináší lepší údaje.
- **Přiřazování tazatelů** (včetně odpovídajícího genderu, odpovídajícího jazyka nebo přistěhovalecké zkušenosti) může zvýšit míru odpovědí a rovněž přijetí u respondentů, a tím zlepšit výsledky výzkumu.
- **Školení tazatelů** by mělo zahrnovat moduly o rozmanitosti a potírání rasismu, s cílem minimalizovat případné nepříjemné pocity při spolupráci s respondenty.
- Zásady ohledně zabránění újmě by se měly rozšířit tak, aby zahrnovaly také tazatele. Když během provádění projektu **tazatelé navštěvují domovy** jim neznámých lidí, podstupují jistou míru rizika a mohou se setkat s respondenty, u kterých dotazování spustí traumatické vzpomínky.
- Nasměrování k **podpůrným službám** je důležité, jedná-li se s nezranitelnější částí komunity, například těmi, kdo možná zažili útlak, násilí nebo špatné zacházení v sexuální oblasti, a těmi, kdo mohou být dosud ohroženi.
- V některých zemích je **otázka na etnickou sebeidentifikaci vnímána jako zvláště citlivá a obtížná**. Doporučuje se upozornit na ni respondenty před tím, než je položena, a dát jim možnost ji zcela přeskočit, pokud si to přejí.
- Státy a subjekty shromažďující údaje se vyzývají, aby mezi etnickými/rasializovanými menšinami podporovaly a propagovaly „**vlastnictví údajů**“, například spoluprací s etnickými menšinami při analýze údajů, představování a šíření výsledků.

OBRAŤTE SE NA EU

Osobně

Po celé Evropské unii se nacházejí stovky informačních středisek Europe Direct. Adresu nejbližšího střediska najdete na internetové stránce: https://europa.eu/european-union/contact_cs

Telefonicky nebo e-mailem

Europe Direct je služba, která odpoví na Vaše dotazy o Evropské unii. Můžete se na ni obrátit:

- prostřednictvím bezplatné telefonní linky: 00 800 6 7 8 9 10 11 (někteří operátoři mohou tento hovor účtovat),
- na standardním telefonním čísle: +32 22999696 nebo
- e-mailem prostřednictvím internetové stránky: https://europa.eu/european-union/contact_cs

VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ O EU

Online

Informace o Evropské unii ve všech úředních jazycích EU jsou k dispozici na internetových stránkách Europa na adrese: https://europa.eu/european-union/index_cs

Publikace EU

Stáhnout nebo objednat bezplatné či placené publikace EU můžete na adrese: <https://op.europa.eu/cs/publications>. Máte-li zájem o větší počet výtisků bezplatných publikací, kontaktujte Europe Direct nebo vaše místní informační středisko (viz https://europa.eu/european-union/contact_cs).

Právo EU a související dokumenty

Právní informace EU ve všech úředních jazykových verzích, včetně všech právních předpisů EU od roku 1952, jsou dostupné na stránkách EUR-Lex na adrese: <http://eur-lex.europa.eu>

Veřejně přístupná data EU

Portál veřejně přístupných dat EU (<https://data.europa.eu/cs>) umožňuje přístup k datovým souborům z EU. Data lze stahovat a opakovaně používat bezplatně, a to jak pro komerční, tak i nekomerční účely.

Úřad pro publikace
Evropské unie